GELECEK
PARTİSİ

DEVLET AKLI VE MİLLET VİCDANI REHBERLİĞİNDE

DÜZENSİZ GÖÇ SORUNU ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: GELECEK MODELİ

GELECEK PARTİSİ
DÜZENSİZ GÖÇ
ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

18 Ağustos 2022
ANKARA

Görsel katkılarından dolayı
Tuba Zahide Kor'a teşekkürlerimizi sunarız.

http://ortadogugunlugu.blogspot.com

Diğer fotoğraflar
UGÖ/IOM kaynaklarından temin edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	1
RAPOR ÖZETİ	3
GİRİŞ	7
I. DÜZENSİZ GÖÇ/MÜLTECİLER VE HUKUK: ANA ÇERÇEVE	11
II. ULUSLARARASI BOYUTTA GÖÇ ve TÜRKİYE	15
III. GENEL GÖRÜNÜM	22
IV. DÜZENSİZ GÖÇ; DOĞU'DAN İNSAN AKINI	24
V. GEÇİCİ KORUNANLAR; SURİYE'LİLER	26
SONUÇLAR ve ÖNERİLER	28

SUNUŞ

Gelecek Partisi olarak hazırladığımız *"Ekonomide Gelecek Modeli"*, *"Tam Demokrasi için Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem"*, *"Siyasi Ahlak Reformu: Temiz Siyaset Belgemiz"* ve *"Yargıda Yapısal Reform: Gelecek Adalet Modeli"* adlarını taşıyan politika metinlerimizden sonra ***"Devlet Aklı ve Millet Vicdanı Rehberliğinde Düzensiz Göç Sorunu ve Çözüm Önerileri: Gelecek Modeli"*** başlıklı yeni belgemizi sizlerle paylaşmaktan büyük mutluluk duyuyorum.

Her şeyden önce belirtmek isterim ki, Partimizin programında temel ilkelerimizden biri olarak yer alan insan odaklı siyaset anlayışı düzensiz göçmenler/mülteciler sorununa bakışımızın da esasını oluşturmaktadır. Düzensiz Göç konusunu insan odaklı olarak temelde iki eksene yerleştirmekteyiz: **Devlet Aklı ve Millet Vicdanı**.

"*Devlet Aklı*" ulusal ve uluslararası yükümlülüklerimizi, en başta da taraf olduğumuz 1951 Mülteciler Sözleşmesi (ve 1967 Protokolü) Küresel Göç Mutabakatı, AİHS ve Avrupa Konseyi vb. gibi uluslararası sözleşme ve üyeliklerimizden kaynaklanan sorumluluklarımızı, ayrıca, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013), Göç İdaresi Başkanlığı kararları, Pasaport Kanunu vb. düzenlemeler gibi iç hukukumuzun verdiği yükümlülüklerimizi tanımlamaktadır. Tarihten bugünlere süzülerek gelen, "*insanı alemin özü görme*" anlayışına dayalı medeniyet değerlerimiz ve çağdaş insan haklarına dayalı dünya görüşümüzün şekillendirdiği "*Millet Vicdanı*" ise insan odaklı yaklaşımımızın temelini oluşturmaktadır.

Düzensiz göç sorununu küresel, bölgesel ve ulusal düzlemlerden oluşan üç ana boyutta ele almak gerekir. Küresel açıdan ele alındığında, savaşlar, gerilimler, gelir dağılımındaki uçurumlar ve iklim değişiminden kaynaklanan ekolojik bunalım geniş kitleleri harekete geçirmektedir. Yeryüzünün her yerinde gözlenen göç hareketliliği önümüzdeki dönemin en önemli sorun alanlarından birini oluşturmaya devam edecektir.

Uluslararası Göç Örgütü verilerine göre bugün sayıları 280 milyonu bulan göçmenler dünya nüfusunun yaklaşık %3,6 gibi önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Sadece son 5 ay içinde Rusya'nın Ukrayna'yı işgali nedeniyle dünyadaki düzensiz göçmen/mülteci nüfus 10-12 milyon artmıştır.

Öte yandan, bölgesel ölçekli krizlerin yol açtığı güvenlik sorunları kriz ülkelerinden güvenli ülkelere göç akışını da beraberinde getirmektedir. Soğuk Savaşın sonlarında Bulgaristan, Bosna-Hersek ve Kosova'dan Körfez Savaşı sırasında özellikle Halepçe katliamı sonrasında Irak'tan ve rejim tarafından kimyasal silahların da kullanıldığı Suriye iç savaşı sürecinde Suriye'den ülkemize gelen düzensiz göçmenler ve bugün Ukrayna'dan çevre ülkelere sığınanlar bu tür bölgesel/küresel ölçekli göç sorununun yakın dönemde yaşanan bazı örnekleridir. Uluslararası sistemik krizden kaynaklanan ve gittikçe yaygınlaşan göç olgusu ulusal ölçekli siyasi ve sosyo-ekonomik sorunlara da yol açmaktadır.

Bu çerçevede düzensiz göç sorununa beş ana ilke çerçevesinde çözüme kavuşturacak bir yaklaşım benimsiyoruz.

Birincisi, yukarıda da belirtiğimiz gibi, insan onurunu temel edinen siyaset anlayışımızla hangi ırktan, etnik kökenden ve inançtan olursa olsun bütün insanları eşit gören insani ve vicdani yaklaşımdır. Altında ülke olarak imzamızın da bulunduğu uluslararası sözleşmelerin gereklerini yerine getirmeyi tarihi, vicdani ve hukuki bir sorumluluk olarak görüyor ve Avrupa'da gözlenen göçmen karşıtı ırkçılığın ülkemize de yansıması muhtemel her türüne karşı çıkıyoruz.

İkincisi, uluslararası hukukun bir gereği olarak ülkemizde bulunan düzensiz göçmenlerin kamu düzenini sarsacak ve tepkilere yol açacak şekilde ciddi bir soruna dönüşmekte olduğunu da görüyoruz. Bunun temel nedeni iktidarın savruk, öngörüsüz ve sistematik bütünlükten yoksun

politikalarıdır. Düzensiz göç olgusuna ve beraberinde getirdiği sorunlara çözüm üretemeyen iktidar, düzensiz göçmenleri her türlü sorunun kaynağı olarak göstermek suretiyle sosyal gerilimleri tetikleyen kışkırtıcı tutumlara karşı da gerekli tedbirleri alamamaktadır.

Gelecek Partisi iktidarında düzensiz göç olgusunun bir kamu düzeni sorunu olmasına asla izin verilmeyecektir. Bu bağlamda insan kaçakçılığı ile kararlılıkla mücadele edilecek, kayıt dışı sosyal ve ekonomik alanlar oluşması engellenecek ve bu sorunu istismar ederek sosyal gerilimler yaratmaya çalışan provokatörlere karşı gerekli tedbirler alınacaktır.

Üçüncüsü, Türkiye'deki düzensiz göçmenler tek bir kategoride ele alınamayacak kadar çeşitli ve karmaşıktır. Biz iktidara geldiğimizde düzensiz göçmenlerin kapsamlı bir envanterini çıkaracak ve her bir düzensiz göçmen grubu için ayrı bir geri dönüş ve toplumsal uyum politikası izleyeceğiz.

Bu çalışmalarımıza paralel olarak, ülkelerindeki savaş şartları dolayısıyla ülkemize sığınan Suriyelilerin ülkelerine geri dönüşlerinin sağlanabilmesi için 18 Aralık 2015'te alınan BMGK'nin 2254 sayılı kararının bir gereği olarak rejim ve muhalefet unsurlarından oluşacak bir geçiş hükümeti oluşumu için güçlü bölgesel/uluslararası girişimler başlatılacak ve bu kararın gerektirdiği şekilde düzensiz göçmenlerin geri dönüşü için siyasi/hukuki zemin oluşturulacaktır. Ayrıca 18 Mart 2016'da AB ile varılan mutabakatın bir gereği olarak öngörülen düzenlemelerle düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya düzenli geçişleri sağlanacak ve bu sorunun maddi külfetinin adil bir şekilde paylaşımı için bütün uluslararası paydaşlar nezdinde etkin girişimler yürütülecektir.

Çeşitli ülkelerden gelerek İran sınırından ülkemize giren düzensiz göçmenler için ise İran ve diğer ilgili ülkelerle görüşmeler gerçekleştirilerek İran topraklarının Türkiye'ye transit koridor olarak kullanılması engellenecek ve sınır boyunda bu yönde kalıcı tedbirler alınacaktır.

Son yıllarda göçmen sayısının artmasındaki dikkat çekici bir faktör olan yatırım yoluyla prestij sarsıcı vatandaşlık politikası ise değiştirilecek ve ülkemize önemli yatırım katkısı sağlayanların vatandaşlığa geçiş taleplerinde dikkate alınacak kriterlerin çıtası yükseltilecektir.

Dördüncüsü, düzensiz göç politikalarını yönetmek üzere Göç Bakanlığı kurulması da dahil kurumsal altyapı güçlendirilecek ve devlet kurumları ve ilgili sivil toplum kuruluşları arasında tam bir uyum sağlanacaktır.

Beşincisi, çevremizden yeni düzensiz göç akınlarını engellemek ve geri dönüşleri temin etmek üzere bölgesel sorunların barışçıl diplomasi ile çözümüne dönük yeni bir makrostratejik eylem planı geliştirilecek, göçmen sorununun bölgesel/küresel ölçekte ele alındığı uluslararası forumlara aktif katkı sağlanacaktır.

Bu bağlamda, iktidarımızın ilk gününden başlayarak; ülkemizde geçici bulunan düzensiz göçmenlerin iç siyasetin istismar aracı olmalarına izin vermeksizin, onurlu, güvenli ve gönüllü olarak geri dönebilmeleri şartlarının oluşturulması, yine gönüllü kabuller çerçevesinde diğer ülkelere yerleştirilebilmeleri, bu süreçlerde ikili, bölgesel ve başta BM, AB ve UGÖ'de olmak üzere çok taraflı adımların atılması, gerekli işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesi için her türlü çabayı sarf edeceğiz ve bu konuyu kısa/orta ve uzun vadeli planlamalarla geleceğin Türkiye'sinin gündeminden süratle çıkaracağız.

Düzensiz göçle mücadelemizde, aslında müspet bir düzenleme olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun ve diğer mevzuatın siyasetin gölgesinde kalmaksızın etkin ve kararlı şekilde uygulanması, halkımızın bu konu bağlamında mevcut bütün tereddüt, beklenti ve rahatsızlıklarının giderilmesi, özetle, devlet ve millet olarak yüz akıyla bu meseleyi sonuçlandırmak en birincil önceliklerimizden olacaktır.

Ülkemizin yakında kavuşacağına inandığımız liyakatli, tecrübeli, sağduyulu ve ileri görüşlü kadroların görev alacağı Gelecek Partisi iktidarında bu soruna insan onuruna, kültürel birikimimize, kamu düzenimize ve evrensel hukuk düzenlemelerine uygun çözümler üreteceğiz. Gelecek Partisi olarak bütün bu hedeflerimizi Sizlerle hep birlikte gerçekleştireceğiz.

Bu vesileyle, "*Devlet Aklı ve Millet Vicdanı Rehberliğinde Düzensiz Göç Sorunu ve Çözüm Önerileri: Gelecek Modeli*" başlıklı Raporumuzu hazırlayan Düzensiz Göç Çalışma Grubu'muza teşekkür ederim.

Ahmet Davutoğlu
Gelecek Partisi Genel Başkanı

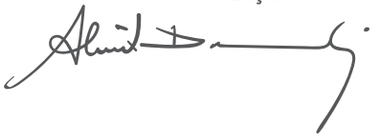

RAPOR ÖZETİ

Düzensiz göç bugün dünyanın ağır sorunlarından birine dönüşmüştür. İnsanlık ve uluslararası sistem asrın en büyük sınamalarından biriyle yüz yüzedir. Çeşitli nedenlerle anavatanlarından uzaklarda yaşamak zorunda kalmış 280 milyon insan bulunmaktadır. Bu nüfusun 90 milyon kadarını ise sığınmacılar, mülteciler ve ülkeleri içinde yerlerinden edilmişler teşkil ediyor.

Göç olgusu son dönemlerde artık sadece savaşlardan, çatışmalardan kaçış, refaha kavuşma vb. gibi klasik nedenlerin ötesine geçerek başta özgürlük, demokrasi, insan hakları arayışı gibi sebepleri de kapsayacak ve orta/ileri refah düzeyindeki kesimleri de içerecek şekilde genişlemiştir. İklim değişikliği, çevre sorunları gibi nispeten yeni alanlar da göçleri tetiklemektedir.

Dünya'nın en fazla düzensiz göçmenine ev sahipliği yapan ülkemiz Türkiye ise bu sınama ve sorunların tam merkezinde ve hedefindedir. Geçici koruma altındakiler, sığınmacılar veya mülteciler, hangi kategoride olursa olsun, düzensiz göç/ göçmen sorunlarının büyük sağduyu sahibi halkımız için taşıdığı hassasiyetlerin ve yarattığı sorunların bilincindeyiz. Haklı görüş ve endişelerini de anlıyoruz. Bunlar bütün gayret ve çalışmalarımızda değerli ve yol göstericidir.

Düzensiz göç sorunlarının ülkemize ve halkımıza getirdiği yük; siyasi, iktisadi, toplumsal, güvenlik ve diğer birçok alanda bütün ağırlığıyla kendini göstermektedir.

Mevcut iktidarın düzensiz göçle mücadelede Türkiye'yi getirdiği yer bellidir. Hepimizin gözleri önünde ve bütün ağırlığıyla yaşamın içindedir.

Ülkemizin aziz insanlarının asrın en büyük trajedilerinden biri olan Suriye'deki iç savaştan kaçanlara on yılı aşkın süredir gösterdiği ev sahipliği emsalsizdir. Yüzyıllar sonrasında da hatırlanacaktır.

Halkımızın ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına taviz vermemesini bütün dünya takdir etmektedir. Bütün bunlar; yabancı anlayışlar olarak değerlerimize, geleneklerimize, adetlerimize ve kültürümüze de aykırıdır. İnsan odaklı bu bakışımız geçmişte ve bugün olduğu gibi gelecekte de ana ilkelerimizden biri olmaya devam edecektir.

Bugün ülkemizde bulunan düzensiz göçmenler uygun şartların oluşturulmasıyla birlikte, en kısa zamanda ülkelerine geri döndüklerinde veya üçüncü ülkelerde kendilerine yeni vatanlar bulduklarında, yıllardır geçici olarak misafir oldukları Türkiye'yi ve halkımızı her zaman sevgi, saygı ve hayırla anacaklardır.

Düzensiz göçmenlerin ülkemizde bulundukları süre zarfında toplumsal düzen ve kurallara uyumu da ulusal ve uluslararası yükümlülükler gereğidir ve kamuoyumuzun da haklı beklentisidir.

"*Devlet Aklı ve Millet Vicdanı Rehberliğinde Düzensiz Göç Sorunu ve Çözüm Önerileri; Gelecek Modeli*" başlıklı bu Raporumuzda da yeraldığı gibi düzensiz göç sorunlarına kısa/orta/ uzun vadeli, istikrarlı, kararlı ve sağduyulu planlamalarla, stratejilerle çözümler bulacağız.

Bu anlayışın düzensiz göçler/göçmenler konusunda çözemeyeceği hiçbir sorun, bu konuda aşamayacağı hiçbir engel bulunmamaktadır.

Raporumuzda da kapsamlı şekilde yer verdiğimiz çözüm önerileri ve gelecekte karşılaşılması muhtemel yeni düzensiz göç dalgalarına karşı alacağımız tedbirlerin bazılarını, özet mahiyetinde, bir kez daha vurgulamak istiyoruz.

- Temel ilkemiz düzensiz göçmenlerin yitirdikleri vatanlarına güvenli, onurlu ve gönüllü bir şekilde geri dönebilmeleri veya üçüncü ülkelere geçişlerinin ilgili ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde ve en kısa zamanda sağlanması olacaktır.
- Önceliklerimizden biri halkımızın düzensiz göç sorunlarının çözümü hususunda siyasete yitirdiği güveni yeniden sağlamaktır. Güçlü siyasi irade nihai çözümler için anahtar niteliğindedir.
- Düzensiz göçle mücadelede adımlarımız ulusal/ uluslararası hukuk, ülkemizin yararı, halkımızın beklentileri ve insanı merkezde gören yaklaşımlar esasında olacaktır.
- Uluslararası düzeyde destek, eşgüdüm, yardımlaşma önemlidir. Ancak çözümün nihai ve gerçek adresi Türkiye'dir.
- Halkımız, kamuoyumuz, STK'lar, yerel yönetimler, üniversiteler ve bütün ilgili aktörlerle iş birliği içinde bulunacağız. Bu iş birliği esasen ulusal ve uluslararası bir sorumluluktur.
- Düzensiz göçlerle ilgili mevcut mevzuat ve kanunlar kararlı ve istikrarlı şekilde uygulanacak, gereken hususlarda güncelleme ve değişiklikler yapılacaktır.
- İleride yeni düzensiz göç dalgalarının ülkemizi hedef almaması için kaynak ülkelerle geri kabul anlaşmalarının güncellenmesi ve yenilerinin yapılmasından, sınır güvenliklerinin sağlanmasına ve ikamet ettiği yerin huzur ve asayişini bozan yabancıların seri şekilde sınır dışı edilmelerine kadar bütün gerekli hukuki, fiziki ve idari düzenlemeleri kapsamlarını genişleterek yapacağız.
- Düzensiz göçleri tetikleyen bugünkü (savaşlardan, çatışmalardan kaçış, refah arayışları vb.) ve potansiyel (iklim değişikliği, çevre sorunları, özgürlük arayışları vb.) nedenleri değerlendirecek, hukuk, idari, kurumsal başta olmakla bütün alanlarda yeni gerçekliklere uygun hazırlık ve düzenlemeleri yapacağız.
- Göç Bakanlığı kurulması konusunu bütün yönleriyle ve ihtiyaca göre kapsamlı şekilde değerlendireceğiz. Buna göre de gerekli adımları atacağız.
- Kapsamlı düzensiz göç/göçmen bilgi ve veri envanteri hazırlayacak, Eğitim Akademisi/ Araştırma Merkezleri kuracağız.
- Ülkemiz vatandaşlığının itibarını sarsan, yatırım yoluyla vatandaşlık edinme yolunu çok net kriterlerle sınırlayacağız. Vatandaşlığa geçişle ilgili verileri şeffaf bir biçimde paylaşacağız.
- Kapıda vize gibi liberal ve denetimi zor vize uygulamalarını yeniden değerlendireceğiz.
- İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığıyla etkin bir şekilde mücadele edeceğiz. Türkiye'nin yasadışı göçlerin hedef / transit ülkesi olmasına izin vermeyeceğiz.

İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı suçlarının cezasını ağırlaştıracak, kaçakçılık ağları ile etkin bir şekilde mücadele edeceğiz. Bu suçların bilhassa kadın ve çocuk mağdurları için sığınma evlerinin sayısını artıracağız.

- Ülkemizde geçici koruma altındakilerin ve sığınmacıların anavatanlarına geri dönüşlerine veya üçüncü ülkelere geçişlerine kadar Türkiye'deki kalış dönemi için toplumsal uyum düzenlemeleri yapacağız.
- Düzensiz göçmenlerin kayıt dışı istihdamına karşı sıkı denetimler ve ağır yaptırımlar getireceğiz. Emek sömürüsünün, vatandaşlarımızın iş kaybının ve vergi kaybının önüne geçeceğiz.
- Düzensiz göçle mücadelenin kilit unsurlarının başında dış politikada da topyekûn yenilenme gelecektir. Yenilenmiş, gerçekçi ve vizyoner dış politika temelinde bölgesel/uluslararası aktörlerle yakın ilişki ve iş birliği içinde olmak düzensiz göçle mücadelede başarıya katkı sağlayacaktır.
- Düzensiz göçlerle mücadeleyi yurtdışında ilk hareket noktasından itibaren başlatacağız. Mücadelede ilk adım sınırlarda değil kaynağında müdahaleyle olacaktır.
- Dış politika dinamiktir, ana hedef ve ilkeler dışında şartların gereğine göre uyum ve değişiklikleri de gerektirir. Bu gerçekliğe uygun adımlar önyargısızca ve kararlılıkla atılacaktır.
- Avrupa Birliği'yle 2013 Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi Diyaloğu ile 2016 Göç Mutabakatının yenilenmesini/ güncellenmesini/ eksikliklerinin giderilmesini temin edeceğiz. Gönüllü İnsani Kabul Planı'nın fiiliyata geçirilmesi için girişimlerimizi yoğunlaştıracağız.
- 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulmuş bölgesel coğrafi kısıtlamanın geri çekilmesi konusunu Türkiye-

AB ilişkilerinin geleceğine ve diğer bölgesel/uluslararası gelişmelere göre değerlendireceğiz.

- BM ve Uluslararası Göç Örgütü başta olmak üzere ilgili bölgesel/uluslararası kuruluşlarla düzensiz göçe karşı iş birliği ve eşgüdümü güçlendireceğiz.
- Üyesi olduğumuz İslam İş birliği Teşkilatı, Ekonomik İş birliği Teşkilatı, NATO gibi teşkilatlarla düzensiz göçe karşı iş birliğini geliştireceğiz.
- Özetle; düzensiz göçlerle büyük bir kararlılık ve kapsamlı planlamalarla desteklenen güçlü vizyoner siyasi iradeyle mücadele etmek ve bunların doğurduğu ağır sorunlara da kalıcı ve nihai çözümler getirmek en temel ve vazgeçilmez hedef ve ilkeler olacaktır.

GİRİŞ

Dünyamız yüzyılın başından bu yana değişimlere ve sürekli çeşitlenen radikal sınamalara maruz kalırken, bilhassa son on yıllarda çevre, iklim değişikliği gibi nispeten yeni sayılabilecek sorunların da yükseldiğine şahit olunmaya başlanmıştır. Yeni dönemin ağır ve küresel dengeleri radikal şekilde etkilemeye aday sınamalarının arasında düzensiz göçler konusu giderek daha belirgin bir hale gelmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak düzensiz göçlerde, sadece sayısal boyutlarda değil, mahiyet olarak da dikkat çekici ve hızlı değişimler yaşanmakta, örneğin, refah seviyesi nispeten orta/ (hatta) iyi sayılabilecek kesimlerin de bu insan akınlarının unsurları haline gelmekte oldukları izlenmektedir. Böylelikle, otoriterlikten kaçış, beyin göçleri, daha özgürlükçü ortam arayışları da gerek düzensiz gerek düzenli göçlerin motivasyonları olarak ön plana çıkabilmektedir. Bu genel görünüm içinde düzensiz göçlerle başa çıkabilme için uygun ve gerçekçi politikalarla çözümler üretebilmenin günümüz yönetimlerinin önündeki en ciddi meselelerden biri olacağı şüphesizdir.

Türkiye geçmişten bugüne büyük göç akınlarının, güvenlik arayan insanların ve sığınmacıların geçiş ve hedef ülkelerinden biri olmuştur. Siyasi, sosyolojik, psikolojik, iktisadi vb. pek çok sonuç doğuran söz konusu kitlesel insan akınlarına bakışında insani değerleri, kara gün dostluğunu, kucaklayıcılığı temel ilke kabul eden milletimiz bu sınamalardan yüz akıyla çıkabilmiş, her zaman takdir toplamıştır. İspanya/ Endülüs'ten 500 yıl önceki bir mülteci akını karşısında sergilenen insani tutum bugün bile dış politikanın en önemli boyutlarından birini oluşturabilmekte, ikili, bölgesel ve küresel ölçekte örnek olarak zikredilmektedir. Sonuçta, mülteciler konusunda verilen sınavlar sadece bugün için değil gelecek nesiller bakımından da tarih önünde gerçek bir yüzleşme konusunu teşkil edecektir. Ülkemiz insanı bunu başarmıştır, başaracaktır.

İçinden geçmekte bulunduğumuz bu dönemde, Millet Vicdanı ve Devlet Aklı ile Türkiye, bir kez daha tarihi bir düzensiz göç sınamasının karşısındadır. Bu kez göçlerin ana unsurlarını; Suriye iç savaşından kaçanlarla birlikte son yıllarda artan şekilde doğu sınırlarımızdan kayıt dışı olarak yapılan girişler teşkil etmektedir. Şüphesiz bunlar dışında, başka statülerle ülkeye gelmiş geniş kesimler de mevcuttur.

Bu göçmenler; geçici koruma altındakiler, sığınmacılar, (çok az sayıda olsa bile) mülteciler ve uluslararası koruma arayanlar gibi farklı kategorilerdedir. Bahse konu bu nüfus içinde, ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin (YUKK-2013/6458, R. Gazete; 28615, Md.61) durumu sorunların en hassas yönünü oluşturmaktadır. Zira Suriyeliler konusu, toplumun hemen her kesiminde, kamuoyunda, siyaset düzleminde ve basında geniş olarak, zaman zaman da şiddetlenen bir şekilde ve birçok vesileyle gündeme gelmekte, maalesef spekülatif ve popülist söylemlerin de istismar alanını teşkil edebilmektedir. Bütün dünyaya yayılmış şekilde küresel nüfusun %3,6 kadarını (2020 itibariyle 280 milyon) teşkil eden uluslararası göçmenlerin önemli bir bölümünü oluşturan ülkemizdeki Suriyelilerle ilgili değerlendirmelerin kapsamlı ve geniş bir perspektifle yapılması gerektiği, aksi takdirde meselenin bütünlüğünün kaybolacağı ve buna bağlı olarak da çözüm arayışlarının yüzeysel kalacağı ve arzulanan hedeflere ulaşamayacağı aşikardır. *(Uluslararası göçmen nüfusunun, kesin veriler mevcut olmamakla birlikte, 90 milyon kadarını da sığınmacılar, mülteciler ve ülkeleri içinde yerlerinden edilmişler vb. teşkil etmektedir)*

Benzer şekilde başta doğu sınırlarımızdan olmak üzere, ülkeye yasa (kayıt) dışı giriş yapanlar da halihazırda önemli sayılara ulaşmış düzensiz göçmen nüfusunu artırmaktadır. Günümüz Türkiye'sinin çeşitli uluslararası raporlara da konu teşkil eden halkın artan fakirliği, işsizlik, gençlerin umudunu yitirmişliği ve çoğunlukla bir daha dönmemek üzere ülke dışına gitme eğilimleri, geleceğe yönelik karamsarlık ve tarımdan sanayiye ve çevreden eğitime kadar hemen her alanda yaşanan ağır sorunlar düzensiz göçmenler konusunun siyasi istismarına da tehlikeli şekilde malzeme sağlamaktadır.

Türkiye, ülkemize akın eden düzensiz göçmenler konusunda özellikle 2000'li yıllarda önemli hukuki ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirmeye çalışmıştır. Dünya tecrübesinin çeşitli vesilelerle gösterdiği gibi, gelişmişler kategorisinde yer alanlar da dahil birçok ülkenin büyük kitlesel insan akımları karşısında sert önlemlere yöneldiği çeşitli araştırmalarda kaydedilmektedir. Türkiye ise, çeşitli yönlerden arzu edilen sonuçları veremediği görülse de genelde daha insani ve sorun çözücü düzenlemeleri hayata geçirmeye gayret etmiştir. İltica ve Göç Eylem Planı (2005), Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013), İçişleri Bakanlığı İltica ve Göç Bürosu ve Göç İdaresi Başkanlığı (2013) oluşturulması gibi adımlar bunlar arasında sayılmalıdır. Uluslararası düzeyde de önemli süreçlere katılmış, sözleşmelere imza atmış, bölgesel/küresel muhataplarıyla iş birliği imkanlarını araştırmıştır. Bunlar içinde, örneğin, AB ile mülteciler alanında iş birliği arayışları en dikkat çekici olanlarından biridir ve bu süreçler kısmen devam etmektedir.

Bugünün dünyasında genel nüfusun önemli bir bölümünü meydana getirdiğine işaret ettiğimiz 280 milyonu aşkın uluslararası ölçekte göçmen nüfusun neredeyse yarısına yakınını çocuk ve kadınların oluşturması ise konunun en trajik yönüdür. 1970 yılına kıyasla küresel göçmen sayısı bugün 2.5-3 katına çıkmış durumdadır ve bilhassa çatışmalar, kitlesel insan hakları ihlalleri, savaşlar, iklim-çevre şartları, doğal afetler, ekonomik dengesizlikler gibi nedenlerle artma eğilimi devam etmektedir. Son dönemlerin Myanmar/Rohingalar krizi, Afrika ülkelerindeki iç savaşlar, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali gibi bazı gelişmeler de küresel göçmen/mülteci nüfusunu kayda değer ölçülerde yükseltmiştir. Esasen bütün bu sorunlar sürdükçe ve bunlara kalıcı çözümler bulunamadıkça göç/mültecilik/sığınmacılık eğilimleri ağırlaşarak gelişmeye devam edecek ve şimdiden öngörülemeyen yeni göç dalgaları dünyanın yeni gerçeğine dönüşecektir. BM'den sonra dünyanın en büyük çatı kuruluşu olan İslam İş birliği Teşkilatı ülkelerinin küresel mülteci/sığınmacı nüfusunun önemli bölümü için hem kaynak hem de ev sahibi ülke olmaları ise hem dikkat çekici hem de çeşitli yönlerden düşündürücüdür.

Bütün bu nedenlerle, geleceğin dünyasında da düzensiz göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar en önemli küresel konu ve sorunların başında gelecektir. Bunu destekleyecek mahiyette birçok gerekçe de esasen mevcuttur. Bu bakımdan düzensiz göçmenler/mülteciler bağlamındaki sorunlara yönelik olarak siyasetten ekonomiye, basından toplumsal düzenlemelere kadar bütün alanlarda kısa/orta ve uzun vadeli çözümleri

şimdiden geliştirmek gerekmektedir. Bu süreçlerin başarılı olabilmesi için ise ulusal düzenlemelere ilaveten kapsamlı, stratejik ve vizyoner bölgesel / küresel iş birliği süreçleri de geliştirilmeli, bunlara etkin katılım sağlanmalıdır.

Bölgesel/küresel göç/mülteci akınlarının en önemli yönlerinden birisi de muhakkak ki insani boyutudur. Her bir düzensiz göçmen, mülteci veya sığınmacı kendi hikayesiyle birlikte gelmektedir. Çoğu kez içinde yıkımların, trajedilerin, acı anıların yer aldığı bu hikayeler maalesef geride kalmamakta, bu insanları yeni dünyalarında da yeni sayfaların eklenmesiyle birlikte takip etmektedir. Zaman zaman kesintiye uğrasa ve azalsa da Myanmar ormanlarından Bangladeş sınırlarına, Ege Denizi'nden Akdeniz'e bu insani trajediler bütün dünyada devam etmektedir. Bu anlayışla konulara yaklaşıldığında, ülkemizde bulunan düzensiz göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar da sadece güvenlik perspektifiyle değil, bütün yönleriyle ele alınmalı, bunlara somut düzenlemeler getirilmelidir.

Yine bu vesileyle, göçler, sığınmacılar, mülteciler vb. konular değerlendirilirken bilhassa özel bir hassasiyet gösterilmesi gereken başkaca boyutlar da bulunmaktadır. Tarih boyunca dost olduğumuz ve yakın ilişkide bulunduğumuz halklara yönelik söylemlerde yıkıcı ve tahrip edici olunmaması gerekir. Bu kesimler içinde, bulundukları ülkenin toplum düzenine tehdit oluşturanların, suç unsuru taşıyanların layık oldukları cezayı görmeleri, geri dönüşleri için gerekli düzenlemelerin yapılması ve diğer önlemlerin alınması şüphesiz doğaldır.

Bununla birlikte, her hâlükârda, düzensiz göçmenlere bakışta ve kendilerine karşı dile getirilen söylemlerde çok hassas ve dikkatli olunması, asırlardır örülen güçlü ilişkilere münferit olaylardan hareketle zarar verilmemesi ve yıkıcı önyargıların oluşturulmaması gerekir. Bütün bu tablo içinde; halkımızın başta güvenlik ve toplum düzeni kaygıları olmak üzere, göçmenlerin istihdam, sağlık, eğitim, tarım sektörlerine etkileri, sığınmacıları Türkiye'de nasıl bir geleceğin beklediği gibi konuların da siyasi manipülasyonlara araç kılınmaksızın ele alınması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma bütün bu alanlara yönelik bazı değerlendirmeleri paylaşmakta, samimi, objektif ve yapıcı öneriler ortaya koymayı hedeflemektedir. Konunun kapsamı itibariyle bu öneriler şüphesiz daha genişletilebilirse de özlü bir çerçeve içinde kalınması tercih edilmiştir. Zamanın ve şartların ihtiyacına göre de bunların geliştirilmesi kaçınılmaz ve doğaldır. Geleceğin dünya gündeminde de yer alacak düzensiz göçmen/ mülteci/sığınmacı konu ve sorunlarıyla ilgili düzenlemeleri yapabilmek, gerekli adımları vizyoner ve stratejik yaklaşımlarla atabilmek ancak kararlı, öngörülü, istikrarlı ve gerçekçi politikalarla mümkün olabilecektir.

Gelecek Partisi Göç Çalışma Grubu'nun hazırladığı bu Rapor'da yer alan değerlendirme ve öneriler geleceğin Türkiye'sinde Gelecek Partisi tarafından yapılacak düzenlemelere ve atılacak adımlara da çerçeve ve katkı sağlayacaktır.

Not;
Göçlerle ilgili çeşitli çalışmalarda göçmen, düzensiz göçmen, geçici korunan, mülteci ve sığınmacı vb. gibi kategorilerin bazen iç içe geçmiş şekilde, zaman zaman da yanlış yorumlarla kullanılabildiği görülmektedir. Raporumuzda bu terimlerin geçerli uluslararası hukuki karşılıklarına uygun şekilde yer almasına özen gösterilmiştir.

I. DÜZENSİZ GÖÇ/MÜLTECİLER VE HUKUK: ANA ÇERÇEVE

Evrensel bir olgu olan göç, uluslararası ilişkilerin ve uluslararası hukukun en önde gelen konularından biridir. Mülteci ve sığınmacıların haklarını garanti altına almak ve sorunlarına çözüm üretmek amacıyla bugüne kadar çok sayıda uluslararası sözleşme düzenlenmiştir. Türkiye bu sözleşmelerin birçoğuna taraf olmuş, ulusal bazda da düzenlemeler yapmıştır. Ancak son yıllarda maruz kaldığı düzensiz göç akınlarının büyüklüğü, uluslararası düzeydeki muhataplarımızın gelişmelere bakışı ve ülkemiz içindeki yönetim yanlışlıkları nedeniyle kalıcı çözümler üretilememiş ve bugünkü sorunlar ortaya çıkmıştır.

A. Uluslararası Boyut

Yaşanılan düzensiz göç/mülteci/sığınmacı krizini çözüme kavuşturmak için öncelikle bu konudaki temel uluslararası belgelere kısaca değinmek gerekmektedir. Zira bu konu, çok yönlü bir sorun olmakla birlikte, hak temelli bir konudur. İnsani bir yaklaşımla ve bakış açısıyla da ele alınması gerekir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)

Türkiye'nin 6 Nisan 1949 tarihinde taraf olduğu söz konusu Beyanname'nin 14. maddesinde 'Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir.' denilmiştir.

Beyanname'nin devamında da 6. maddesinde 'Herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır.' 13. maddesinde 'Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır. Herkes, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.' 15.maddesinde 'Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır.' 23. maddesinde

'Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. Herkesin, herhangi bir ayrım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır. '25. maddesinde '· Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.' 26. maddesinde 'Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleksel eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.' 28. Maddesinde 'Herkesin bu Bildirgede öngörülen hak ve özgürlüklerin gerçekleşeceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.' 30. maddesinde 'Bu bildirgenin hiçbir kuralı, herhangi bir devlet, topluluk veya kişiye, burada açıklanan hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan bir girişimde veya eylemde bulunma hakkını verir biçimde yorumlanamaz.' gibi önemli düzenlemeler yer almaktadır.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi-1951)

İkinci Dünya Savaşında, yaşanan sınır dışı ve zorunlu tahliye gibi uygulamalar nedeniyle milyonlarca insan mülteci ve sığınmacı konumuna düşmüştür. Daha sonrasında devletler çözüm arayışına girmiş ve mültecilerle ilgili en önemli uluslararası belge olduğu kabul edilen bu sözleşme yapılmıştır. Bu sözleşmenin ardında milyonlarca insanın yaşadığı dram, ağıt ve gözyaşı vardır. Onu en önemli belge kılan belki de yaşanmış olan o acılardır.

> **Mültecinin tanımını yapan ilk uluslararası belge niteliğini taşıyan 1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteci tanımı *"1 Ocak 1951 tarihinden önce ve Avrupa'da meydana gelen olaylar"* ifadesiyle sınırlanmıştır. Taraf devletler, sözleşmenin 3. maddesi gereğince mültecilere ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayrım yapmadan uygulamakla yükümlüdür.**

Sözleşme mültecilerin seyahat, yerleşme, kimlik belgesi ve konut edinme, eğitim, çalışma, dernekleşme, ayrımcılık görmeme, din hürriyeti, mahkemelere erişim, sosyal yardım ve sosyal güvenlik hakları başta olmak üzere temel insan haklarını garanti altına alır.

> **Türkiye bu sözleşmeye 1961 yılında *"Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı seklinde yorumlanamaz."* kaydı ile taraf olmuştur. Ülkemizin bu sözleşmede coğrafi sınırlandırması da bulunmaktadır.**

Sözleşmenin madde 33/1. gereğince 2.fıkradaki istisnai haller haricinde "Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir."

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolü

Bu Protokol de, mülteci hukukunu düzenleyen önemli uluslararası belgelerdendir. Söz konusu protokol, daha önce değinilen 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci tanımına ilişkin "1 Ocak 1951 tarihinden önce ve Avrupa'da meydana gelen olaylar" ifadesi ile konulmuş olan sınırlamayı mültecilere ilişkin yeni durumların ortaya çıktığını belirterek Cenevre Sözleşmesi'ndeki tarihsel ve coğrafi açıdan daraltıcı hükümleri iptal ederek mülteci tanımını genişletmiştir. Bu nedenle, mülteci konusu 1967 Protokolü ile evrensel bir niteliğe kavuşmuştur.

> **Türkiye 1967 Protokolü'nü 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi sınırlandırmayı koruyarak 1968 yılında coğrafi çekince şartıyla onaylamıştır. İç hukukunda da bu yönde düzenleme yapmıştır.**

Türkiye bazı uluslararası kuruluşlardan ve insan hakları örgütlerinden mülteci tanımında uluslararası standartlara uygun davranmadığı gerekçesiyle eleştiriler almakta ise de bu çekinceye dayanarak Avrupa dışından gelen sığınmacılara 'mülteci' statüsü vermemektedir.

Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi (1967)

Devletler için tavsiye niteliğinde, bağlayıcılığı olmayan bir bildiridir. Önemi, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve

1967 Protokolü'nde yer almayan "*sığınma hakkı*"na ilişkin bazı ilkeler ortaya koymuş olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu belgeler haricinde, mülteci olma koşullarını genişletmesinden dolayı özel önem taşıyan Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi (1969) mülteci tanımını daha da genişleten, bölgesel nitelikli Cartagena Bildirisi (1984), Türkiye'nin 2004 yılında bazı çekincelerle taraf olduğu Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme (2003), Afrika'da 'Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, İşkenceye ve Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi gibi birçok uluslararası sözleşmede de mülteci ve sığınmacılarla ilgili hükümler mevcut olduğu gibi, bu konuda AB kapsamında yapılan (Koçak ve Gündüz 2017) Schengen Anlaşması (1985 – 1999), Dublin Konvansiyonu (1990), Maastricht Anlaşması (1993), Amsterdam Anlaşması (1997), Tampere Zirvesi (1999), Temel Haklar Şartı (2000 ve 2009), Seville Zirvesi (2002), Avrupa Anayasası Anlaşması (2004), Lizbon Anlaşması(2007), Avrupa Göç ve Mülteci Paktı (2008), Hague ve Stockholm Programı (2004 ve 2009), Nice Anlaşması (2011) (Koçak ve Gündüz 2017) ve Küresel Göç Mutabakatı (2018) gibi uluslararası metinler de mevcuttur.

B. Ulusal Boyut

"

Anayasa'mızda da yabancılar konusuna birtakım atıflar bulunmaktadır. 'Yabancıların Durumu' başlıklı 16. maddesinde *"Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir"* denilmiştir.

Ülkemizde yabancılarla ilgili düzenlenmiş olan temel metin ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK-6458/2013)'dur. Yabancıların Türkiye'ye girişleri, kalışları ve ayrılmaları, Türkiye'ye iltica edenlerin durumu bu kanunda düzenlenmektedir.

YUKK'un 4. maddesinde geri gönderme yasağı düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca mülteci, şartlı mülteci yahut ikincil koruma statüsüne sahip olan kişilerin ülkelerine geri gönderilmeleri hayati bir risk, işkence veya kötü muamele oluşturacaksa Türkiye geri göndermeme zorunluluğu altındadır.

YUKK'da mülteci, şartlı mülteci, geçici koruma ve ikincil koruma statüleri de düzenlenmiştir. Mülteci statüsü Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olurken getirilen coğrafi kısıtlamaya paralel şekilde tanımlanmış, Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylardan dolayı sığınma talep edenler mülteci statüsünde kabul edilmemiş şartlı mülteci olarak tanımlanmıştır. Şartlı mültecilerin ise, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmasına izin verilecek yabancılar olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle şartlı mültecilerin iltica talebi kabul edilmemekte, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmalarına olanak tanınmaktadır.

Mülteci ve şartlı mülteci statüleri dışında, ülkesine döndüğünde ölüm cezasına mahkûm edilecek ya da hakkında verilmiş ölüm cezası infaz edilecek olan ya da işkenceye veya kötü muameleye maruz kalacak kişiler için de ikincil koruma adı altında ayrı bir koruma öngörülmüştür.

"

YUKK madde 91'de mülteci ya da şartlı mülteci kapsamında olmayan, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve geri dönemeyen, acil ve geçici koruma talep eden kitlesel sığınma durumları için ise, geçici koruma statüsü öngörülmüştür.

Türkiye'de bulunan Suriyeliler için her ne kadar *"mülteci"* sıfatı kullanılsa da mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci veya ikincil korunan statüsünde değil, geçici koruma statüsündedirler.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile bu Kanun dayanak alınarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği'ne tabidirler. Yasal şartlar oluşmadan Türk vatandaşlığına kabul edilmeleri mümkün değildir. (www.hukukihaber.net- Prof. Dr. Ersan Şen) Ancak, Türkiye'de yasal olarak kalma, temel hak ve hizmetlere erişim hakkına sahiptirler.

Uzun yıllardır vatandaşlık statüsünden yoksun olarak yaşayan bu kişiler açısından halen uzun vadeli bir

koruma ya da uyum politikası oluşturulamamıştır. Bu durum da düzensiz göçlerle ülkemize gelmiş büyük bir insan grubunun sorunlarına çözüm arayışlarının önünde önemli engeller teşkil etmektedir.

Düzensiz göç hareketleri üzerine sınırlarımızda geçişler yönetilememiş binlerce kişi kayıt altına alınmadan ülkemize giriş yapmıştır. Bu kişilerin şu an nerede yaşadıkları veya ne iş yaptıkları bilinmediği gibi, 21 Haziran 2022 tarihinde yetkililerce; kayıt altına alınan 122 bin Suriyelinin de kayıp olduğu, adreslerinde bulunamadığı açıklanmıştır.

Netice olarak günümüzde düzensiz göçler/göçmenler, konusu her açıdan Türkiye'nin en ciddi sorunlarından biri haline dönüşmüştür.

II. ULUSLARARASI BOYUTTA GÖÇ ve TÜRKİYE

Türkiye mültecilerle ilgili çeşitli uluslararası sözleşmelerin tarafıdır. Bu sözleşmelerin tarihçeleri, içeriği, hedefleri ve iş birliği alanları epeyce geniştir. Bununla birlikte, kısa atıflarda bulunmak gerekirse, bunların başında (hazırlıklarına Türk diplomasisinin de katkı verdiği) temel belge olarak 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme gelmektedir. Türkiye Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ/IOM) gibi BM yapılarının da üyesidir. UGÖ/IOM ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin ülkemizde Temsilcilikleri bulunmaktadır ve bu alanda kendileriyle iş birliği yapılmaktadır. Türkiye gerek Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK-2013/6458) 'nun hazırlanması gerek Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurulması (2013) gibi konularda da bu kuruluşlarla iş birliği yapmıştır. Türkiye, uluslararası kuruluşlarla eşgüdüm ve iş birliği bağlamında son olarak Küresel Göç Mutabakatını ve ilkelerini de benimsemiş, taraf olmuştur. (Fas, Aralık 2018) Öte yandan, bir aday ülke olarak Avrupa Birliği, Avrupa Parlamentosu gibi kuruluşların tutum ve politikaları da Türkiye bakımından önem taşımaktadır ve bu konuda yapılan düzenlemeleri de dikkate almak durumundadır.

Türkiye keza BM Sınır aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi/ 2003 (Palermo Sözleşmesi) ile Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi/2016 gibi uluslararası sözleşmelere de taraftır ve bu çerçevede de yükümlülükleri bulunmaktadır.

"

Düzensiz göçmenler ve sığınmacılarla ilgili atılacak adım, alınacak karar ve yapılacak düzenlemelerin uluslararası sözleşmelerin ve hukukun çizdiği çerçeveden bağımsız olarak değerlendirilmesi doğal olarak mümkün değildir.

Her bağımsız ülkenin sınırlarını koruma, ülkesinde suç işlemiş yabancılara karşı gerekli önlemleri alma hakkı olduğu sadece ulusal düzenlemelerle değil uluslararası belgelerle de tespit edilmektedir.

YUKK (Madde 51) ve Pasaport Kanunumuz sınır dışı etme hususlarını düzenlerken, örneğin AİHS de bu hususlara yer vermektedir.

"

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde; 5/f) de;
"...Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

... Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması..."
diyerek bu konuda devlet yetkisine işaret etmektedir.

Benzer şekilde; Anayasa'mızda da (V. Yabancıların durumu/ Madde 16) temel hak ve hürriyetlerin yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabileceği hükmü yer almaktadır.

Uluslararası Hukuk ve Geri Dönüş: Uluslararası düzenlemeler bir ülkeye sığınmış göçmen/mültecilerin anavatanlarına geri dönüşlerinin gönüllü, onurlu ve güvenli olmasını temel ilkelerden biri kabul etmektedir.

Nitekim; bugün başta UGÖ, BMMYK, BM İnsan Hakları Konseyi (İHK) olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar ve insan hakları örgütleri Suriye'deki genel güvenlik şartlarının 3,7 milyon+ kadarı ülkemizde olmakla çeşitli ülkelerde toplam 6 milyon kadar çok büyük bir Suriyeli sığınmacı nüfusu ilgilendiren geri dönüşlerde güvenlik boyutu itibariyle dikkatli ve hassas davranılması gerektiğini dönemsel raporlarında dile getirmektedir.

Nitekim, son olarak, yine BM İHK'nin Nisan 2022 Oturumunda Suriye'de ülke içinde ve dışında 12-14 milyon mültecinin bulunduğuna dikkat çekilmiş, ülkede insanlığa karşı suçların etkin şekilde işlenmekte olduğu, ülkenin geri dönüşler bakımından güvenlik sorunları bulunduğu vurgulanmıştır.

Filhakika; Şam yönetiminin kontrolündeki bölgelere gidebilenler çok farklı tehditlerle yüz yüze kalmakta, yaşamlarını sürdürememekte, terörün, insan kaçakçılığının, resmi makamların baskılarının, açlık, susuzluk, sağlık gibi sorunların kurbanına dönüşebilmektedir. (Örneğin; Şam yönetiminin Nisan 2018; 10 No'lu Kanunu geri dönüşlerin önünde en büyük engellerden biridir) Geri dönüş yapılabilmiş bazı bölgelerde, pahalılık, enflasyon vb. gibi sorunların da yaşam şartlarını çok olumsuz etkilediği, bu nedenlerle elverişsiz şartlarda geri dönüş yapanların tekrardan başka bölgelere göçmen olabildikleri de izlenmektedir.

Dolayısıyla, geri dönüşlerde yaşam güvenliği boyutu çok önemlidir. Bazı radikal terör örgütleri ülkede uyuyan hücrelere sahiptir, belirli bölgelerde de etkilerini artırdıkları da izlenmektedir. Çeşitli bölgelerde de gerginlikler had safhadadır ve her zaman patlama potansiyeli taşımaktadır.

Konuyla ilgili düzenlemeler yapılırken bölgesel şartlara dikkat edilecek, düzeltilmesine katkı sağlanmaya gayret edilecektir.

BM Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararları, bu meyanda Suriye krizinin çözümünün temel yol haritası kabul edilen, başta BMGK 2254 (18 Aralık 2015) sayılı kararında ve diğer BMGK kararlarında açıkça belirtildiği gibi, mültecilerin ve ülke içinde yerlerinden edilmişlerin, savaştan yıkılmış bölgelerin rehabilite de edilmesiyle birlikte güvenli olarak geri dönüşleri için gerekli şartların oluşturulması uluslararası hukukun, bu çerçevede ülkemizin de taraf bulunduğu Mültecilerin Durumuna Dair 1951 Sözleşmesi'nin gereğidir. Keza aday ülkesi olduğumuz AB'nin de tutumu bu yöndedir. Avrupa Parlamentosu da Suriye'nin güvenlik durumunun geri dönüşler için dikkate alınmasına zaman zaman işaret etmektedir. (11 Mart 2021 Kararı gibi)

Yine Türkiye, Aralık 2018'de kabul edilen ve güvenli dönüş şartlarının önemini vurgulayan Küresel Göç Mutabakatına 170 BM üyesiyle birlikte taraf da olmuştur.

Gönüllü geri dönüşle ilgili düzenlemeler YUKK (6458/2013)'nun ilgili maddelerinde de belirtilmektedir. (Madde; 60; Düzensiz göçmenlerin gönüllü geri dönüşlerine ilişkin çalışmaların uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği halinde yürütülebileceği)

Siyasi boyutunun yanı sıra geri dönüşlerin başta iktisadi boyutu olmakla, psikolojik, sosyolojik vb. yönlerinin de değerlendirilmesi gerekir.

Çeşitli kaynaklar, örneğin BM ve Dünya Bankası ülkenin yıkılmış durumdaki altyapısının yeniden inşası için 400-500+ milyar dolarlık fon gereğine işaret etmektedir.

Bu kaynaklar sağlanamadığı takdirde geri dönenler için (güvenlik tehditleriyle mücadele başta olmak üzere) eğitimden sağlığa hiçbir hizmetin sağlanması mümkün olamayacağından, bu çerçevede gerekli düzenlemeler yapılmalı, etkin girişimler gerçekleştirilmelidir.

Sonuçta; ülkemizde geçici koruma altındaki Suriyeliler ve diğer düzensiz göçmenler dahil, dünyadaki bütün düzensiz göçmenler bakımından sorunların asıl ve kalıcı çözümünün; en başta küresel adaletsizliğin, eşitsizliğin, çatışma ve savaşların, insan hakları ihlallerinin önüne geçilmesinden, refah ve zenginliğin adil dağılımından ve iklim-çevre-doğal afetlerle mücadelede iş birliği ni sağlayacak adımlardan geçtiği anlaşılmalıdır. Düzensiz göçmen/sığınmacı akınlarının ana nedenlerini ortadan kaldıracak gerçekçi, sağlıklı ve eşgüdümlü adımların atılması, stratejik planlamaların yapılması ve bunların kararlılıkla uygulamaya geçirilmesi bu çalışmalarda başarıyı da beraberinde getirecektir.

Düzensiz göç ve göçmenlerle ilgili bütün bu sorunların ancak ulusal/uluslararası düzeyde istikrarlı ve gerçekçi iç/dış politikalarla çözümü mümkündür.

1. Birleşmiş Milletler ve Yan Kuruluşları

BM ve yan kuruluşları, Suriyeliler konusu başta olmakla geçici korunanlar/sığınmacılar/mülteciler sorunlarına siyasi, iktisadi, insani vb. çözüm arayışlarında ana muhatapların başında gelmektedir. Bilindiği üzere, BM bugüne kadar Suriye odaklı birçok karar almıştır.

BM'in 1960 yılında Dünya Mülteciler Yılı ilan etmiş olması daha o dönemlerde bile küresel ölçekte mülteciler sorununun doğmakta olduğunu gösterir. Ancak bugün gelinen aşama ve genel görünüm itibariyle aradan geçen uzun zamana rağmen mülteciler konusunda gerekli uluslararası ortak anlayış, eşgüdüm ve iş birliğinin tesis edilemediği görülmektedir.

BM'de bu eksikliklerin giderilmesi yönünde atılması gerekli çeşitli adımlar ve düzenlemeler bulunmaktadır. Mali fonların artırılması, kararlı iş birliği ve eşgüdüm bunlar arasında sayılabilir.

Öte yandan, gerek BM veto sisteminin sorgulanması dahil yeni küresel düzen arayışları gerek mülteci sorunları bağlamındaki çeşitli siyasi süreçlerin dikkatlice ve yakinen izlenmesi, gerekli hazırlıkların da yapılması şarttır. Bu meyanda, BM bünyesinde sürdürülmekte olan, Güvenlik Konseyi üyelerinin veto yetkisini sorgulayan arayışların, başarıya ulaşması halinde, çok önemli bir gelişme olacağı şüphesizdir. Bu stratejik

gelişmenin küresel ölçekte mülteciler sorunlarının çözümüne de büyük katkıları olabilecektir. Nitekim, BM Güvenlik Konseyi üyelerinin, Suriye'nin durumu gibi konular dahil siyasi tercihlerini veto üzerinden empoze etmeleri nedeniyle önemli konularda kararlar alınamamakta, bu durum BM sistemi içinde her geçen gün daha fazla tartışılır hale gelmektedir. Sadece bir BMGK üyesinin bugüne kadar Suriye konusunda uyguladığı veto 20 civarındadır.

Bununla birlikte on yıllardır gündemde bulunan veto yetkisini sınırlanması konusunun çok karmaşık ve sıkıntılı süreçleri içerdiği dikkate alındığında yakın vade için aşırı iyimserlik de pek mümkün olmayacaktır. Her hâlükârda mülteciler konusu başta olmakla küresel sorunların çözümünde BM sistemindeki veto yetkisi bilhassa yeni gelişen ve güçlenen ülkelerin stratejik hedeflerinden biri olmaktadır. Türkiye BM sistemi içindeki gelişmeleri yakından takip ederek yenilenmeye çalışılan BM düzeninde etkin bir konuma kavuşmayı temel hedef olarak belirlemelidir.

BM, BMMYK ve UGÖ gibi ilgili kuruluşlar düzensiz göçle mücadele alanında Türkiye'nin doğal iş birliği ortaklarıdır. Düzensiz göçlerle mücadelede başarı bölgesel/küresel ölçekte çok güçlü ve etkili iş birliğini gerekli kılmaktadır.

2. Avrupa Birliği

Mülteciler konusunda yük paylaşımı bakımından önem taşıyan; Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakatı ve (AB'den vize muafiyeti için bütün diğer adaylar gibi Türkiye bakımından da gerekli şartlardan biri olan) Geri Kabul Anlaşması (GKA) 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara'da Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) tarafından eşzamanlı olarak imzalanmıştır. İlerleyen dönemde de 18 Mart 2016 Türkiye-AB Mutabakatı imzalanmış ve Taraflara bir toplu paket halinde çeşitli sorumluluklar yükleyen Yol Haritası da böylelikle belirlenmiştir. Benzer şekilde AB'nin Türkiye'ye yönelik göç kaynağı oluşturan bazı ülkelerle GKA imzalama süreçleri de sürmektedir ve bunların sonuçlanması sadece AB değil Türkiye bakımından da kayda değer bir gelişme olacaktır.

Bununla birlikte gerek Türkiye içinde gerek Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan kritik tarihi kırılmalar nedeniyle bu süreçler hedeflerine uygun şekilde işletilememiş, ilişkiler geleceğe dair belirgin bir perspektif de içermeyecek tarzda dondurulmuş, sadece belirli alanlarda ağır aksak yürüyebilir hale gelmiştir. Bu meyanda, örneğin "*Adalet, Özgürlük ve Güvenlik*" başlıklı 24.Faslın GKRY tarafından blokesi, Türkiye-AB ilişkilerinde ve göçmenlerle ilgili çeşitli alanlarda iş birliği tesisinde önemli engellerden birini teşkil etmektedir.

“

Türkiye’nin yeni dış politikasında atacağı adımlar arasında özellikle AB/Avrupa ülkeleri ile ilişkileri rayına oturtmak, bu meyanda, 2013 Geri Kabul Anlaşması, Vize Serbestisi Diyalogu ve 2016 Göç Mutabakatının canlandırılması/ yenilenmesi /güncellenmesi gibi seçenekleri kapsamlıca değerlendirmek ve fiiliyata dönüştürmek de bulunacaktır.

Şüphesiz bütün bunlar güvenilir, güçlü ve istikrarlı bir diplomasiyi gerekli kılmaktadır ki Türkiye-AB ilişkilerinin mevcut hali bakımından bugün bu yönde bir siyasi iradenin ve ortamın bulunmadığı açıktır. Yeni bir dış politika anlayışı düzensiz göçler sorununda AB başta olmakla ilgili muhataplarla adil yük paylaşımının önünü de açacaktır.

“

AB tarihinin en büyük yardım projesi olan ve bugüne kadarki hacmi yaklaşık 27,4 milyar Avroyu bulan (bu meblağın 6 milyar Avroluk bölümü sözleşmeye bağlanan proje tahsisatı kapsamında Türkiye’deki Suriyeliler içindir ve AB Komisyonu 2024’e kadar 3 milyar Avroluk yeni bir tahsisat taahhüdünde de bulunmuştur) yardımların, ulusal ölçekte siyasi tercih ve önceliklerimizi engellemeyecek şekilde devamı önemlidir.

Nitekim Avrupa Parlamentosu da son olarak kabul ettiği 2021 Türkiye Raporu’nda Dünya’nın en büyük sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapması nedeniyle Türkiye’yi takdir ettiğini, Türkiye’ye verilen AB fonlarının devam etmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir.
(7 Haziran 2022)

9/10 Mayıs 2022 tarihlerinde Brüksel’de AB kurumları ile 55 ülkenin ve 22 uluslararası kuruluşun katılımıyla yapılan VI. Suriye’nin Geleceği Konferansı’nda 2022 ve ötesi için 6,4 milyar Avroluk yeni bir taahhütte bulunulması da önemlidir. Bununla birlikte bu katkıların sorunların özüne yönelecek çözüm arayışları bakımından yetersiz olduğunu belirtmek gerekir.

3. İslam İş birliği Teşkilatı (İİT):
Düzensiz göçmenler, sığınmacılar, mülteciler İİT için giderek daha fazla önem taşıyan bir alana dönüşmektedir.

“

Düzensiz göç konusuna ve getirdiği ağır sorunlara ilgisi giderek artan kuruluşlardan biri olan İİT’in üye ülkeleri küresel mülteci/ sığınmacı nüfusunun önemli bölümünü ağırlamakta, aynı zamanda da yine kayda değer bölümüne kaynaklık yapmaktadır. Küresel GSMH’ın ise sadece %9/10 kadarına sahip bu ülkelerin mülteciler konusunda üstlendiği orantısız yük açıkça ortadadır.

İİT bugüne kadar sığınmacılar ve sorunları hakkında önemli faaliyetler ve toplantılar yapmış, kararlar almıştır. En önemli İİT ülkelerinden biri olan Türkiye’nin bu konumuna da uyumlu olarak mülteciler/sığınmacılar konusunda Teşkilata dinamizm getirmesi, yönlendirici olması ve sonuç üretici bir yapıya dönüştürülmesine katkı vermesi gerekir.

4. Ekonomik İş birliği Teşkilatı, Karadeniz Ekonomik İş birliği Teşkilatı ve diğer ilgili kuruluşlar:

Düzensiz göçmenler/sığınmacılar ve sorunları alanında Türkiye’nin eşgüdüm, iş birliği ve ortaklık yapması gereken kuruluşlar arasındadır.

Sonuç olarak, uluslararası düzeyde bakıldığında, birçok kuruluşun gündem ve çalışmalarında göçmenler, mülteciler vb. konuların giderek daha fazla yer almaya başladığı görülmektedir. Bu kuruluşların kendi faaliyetleri kadar aralarındaki eşgüdüm ve iş birliği de düzensiz göçlerle mücadelede önem taşıyacaktır.

Benzer şekilde, bütün bu forum ve kuruluşlar gerek bölgesel/küresel başarının yakalanması anlamında, gerek Türkiye’nin bu alanlardaki faaliyet, ihtiyaç ve hedefleri bakımından önemli iş birliği muhatapları olmaktadırlar.

III. GENEL GÖRÜNÜM

Türkiye'de Yabancılar

1. Mevcut Durum: Bazı Sayısal Veriler

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş sonucu çevre ülkelere büyük düzensiz göç dalgaları başlamış, bundan en çok etkilenen ülke de Türkiye olmuştur. Ağustos-2021'de Taliban'ın Afganistan'da yönetimi ele geçirmesiyle birlikte yeni bir göç dalgası daha yaşanmış, çok sayıda Afganlı, İran'ı geçerek ülkemize yasadışı giriş yapmıştır. (Girişler hususunda kesin veriler mevcut olmamakla birlikte, Göç İdaresi Başkanlığı sadece 2021 içinde Doğu ve Güney İllerimizde toplam 451 bin düzensiz göçmenin Türkiye'ye girişinin engellendiğini, yine 2021 içinde 21 bin düzensiz göçmenin sınır dışı edildiğini de belirtmektedir. "*V. Düzensiz Göç/Doğu'dan İnsan Akını*" Bölümü) Ayrıca, bilhassa ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlıklar ve diğer nedenlerle bir çok Afrika ülkesi ve Orta Asya Cumhuriyetlerinden de yüksek sayılarda düzensiz göçmen ülkemize gelmiştir.

Bu akınlarda sayısal olarak zaman zaman iniş çıkışlar yaşansa da genelde bu Türkiye'nin hedef ve transit ülke olma konumu halen devam etmektedir.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerle birlikte Türkiye'de 5.506.304 yabancı uyruklu kişi olduğu İçişleri Bakanlığı kaynaklarında yer almaktadır. (18 Mayıs 2022) Buna mukabil gerçek rakamın bunun çok üstünde olduğu da zaman zaman ileri sürülmektedir.

TUİK tarafından, ülke genelinde geçerli bir adres beyanında bulunan ikamet ya da ikamet izni yerine geçen kimlik belgesine sahip kişilerle, çalışma iznine sahip kişilerin sayısının ise 1.792.036 olduğu açıklanmıştır. (31 Aralık 2021) Bu sayıya kurs, turizm, bilimsel araştırma ve benzeri nedenlerle 3 aydan kısa süreli vize ya da ikamet iznine sahip yabancılar ile geçici koruma statüsü ile ülkede bulunan Suriyeliler dahil değildir.

2.Geçici Korunanlar; Suriyeliler

22 Mayıs 2022 tarihi itibariyle geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 3.763. 652'dir. Bu nüfusun 50 bini kadarı kamplarda, geri kalanı ise şehirlerde ikamet etmektedir.

Suriyelilerin Türk nüfusuna oranı ülke genelinde %4,22'dir. (Türkiye'nin nüfusu; TÜİK; 84.680.273)

Suriyeli nüfusun en çok ikamet ettiği şehirler; İstanbul (544 bin), Gaziantep (463 bin), Hatay (430 bin), Şanlıurfa (427 bin), Adana (256 bin), Mersin (243 bin), Bursa (184 bin), İzmir (149 bin), Konya (123 bin) ve Kilis (109 bin)'dir.

209.500 Suriye uyruklu kişinin Türk vatandaşı olduğu açıklanmıştır. (31 Mart 2022 tarihi itibariyle) Bunların 47 bini Suriyeli Türkmen'dir.

Seçimlerde oy kullanabilecek Suriyeli sayısı ise 113.654'tür.

Ülkesine geri dönen Suriyeli sayısı 503.150 kişidir. (2 Haziran 2022 itibariyle) Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı da 735 bin civarındadır.

Suriyeli nüfus arasındaki suç oranı %1.46 civarındadır. Asayiş sorunları nedeniyle 2016'dan itibaren (14 Mayıs 2022 tarihine kadar) 19.033 Suriyeli de sınır dışı edilmiştir.

Ana okullarında 35.707, ilkokulda 482.817, ortaokulda 348.638, lisede 110.097 olmak üzere toplam 938.138 çocuk okula gitmektedir. Üniversitede okuyan Suriyeli genç sayısı ise 48 192'dir. Eğitim öğretim çağında olup okula gitmeyen 432.936 çocuk vardır. (8 Haziran 2021 itibariyle) Çeşitli engeller bilhassa okullardaki Suriyeli çocukların Türk toplumuna uyumunu zorlaştırmaktadır.

En az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısı 15.195'dir. (26 Şubat 2019 itibariyle) Her 10 Türk işçi çalıştıran işletmeye 1 Suriyeli istihdam izni verilmiştir. Çalışma izni sadece işe girdiği işletmeye ait olup bu izni başka bir işyerinde kullanamamaktadır.

AB'nin göçmenlerle ilgili yürüttüğü programlar çerçevesinde Kızılay üzerinden 1.500.000 Suriyeli'ye ayda 155 TL yardım ödemesi yapıldığı tahmin edilmektedir. Ayrıca BM'nin sadece kamplarda kalanlara yönelik yardım ödemeleri de bulunmaktadır.

3. Doğu Sınırlarından ve Diğer Yollardan Gelişler;

Ülkemizde geçici koruma altındaki Suriyeliler dışında, kayıt dışı düzensiz göçmenler, uluslararası koruma altındakiler ve mülteciler (sayıları çok azdır) vb. gibi farklı hukuki statülerdeki göçmenler de bulunmaktadır.
(V. Bölüm)

IV. DÜZENSİZ GÖÇ; DOĞU'DAN İNSAN AKINI

Türkiye; Avrupa'ya, Amerika ve Kanada'ya göç etmek isteyen Orta Doğulu, Afrikalı ve Doğu sınırlarımızdan giriş yapan pek çok düzensiz göçmenin göç güzergahında geçiş ülkesi olarak bulunmaktadır. Ayrıca ekonomik durum ve refah seviyesindeki farklılıklar da Türkiye'yi hedef ülke haline getirmiştir.

"Türkiye; son olarak Afganistan'da 2021'de Taliban yönetiminin iş başına gelmesiyle Afganistan kaynaklı büyük bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bununla birlikte bu insan akınlara dair kesin sayısal veriler mevcut değildir.

Ayrıca Türkiye'nin çeşitli ülkelere yönelik siyasi açılımlar çerçevesinde dünyanın pek çok ülkesiyle yaptığı "Kapıda vize" gibi liberal uygulamalar da düzensiz göçmen sayısının artmasında etkili olmuştur. Benzer şekilde, Covid19 salgınıyla birlikte çevre ülkelerde başlayan ekonomik kriz, pek çok ülkedeki iç kargaşa ve istikrarsızlık nedeni ile bu ülkelerdeki insanları canları pahasına bile olsa başka ülkelere göç etmeye zorlamıştır.

Afganistan'dan çeşitli dönemlerde farklı nedenlerle Türkiye'ye yönelik olarak gerçekleşen göçler elli yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir. Suriye iç savaşı başlayana kadar da Afganistan dünyanın en çok mülteci üreten ülkesi konumunda olmuştur.

Son dönemde Afganistan-Pakistan-İran koridoru üzerinden gelen düzensiz göçmenlerin sayısındaki hızlı artış, Suriyeli sığınmacı sorunuyla da birleşince, Türk kamuoyunda önemli tartışma ve eleştirileri beraberinde getirmiştir. Bunun en temel nedenlerinden biri erkek yoğunluklu kitlesi ve sınır güvenliği boyutu ile gündeme gelmiş olmasıdır.

(Hakan Ünay, "Türkiye'ye Yönelik Afgan Göçüne Yerelden Bakmak: Van Saha Araştırması Çalışma Raporu, GAV, Nisan 2022, https://gocvakfi.org/calisma-raporu-turkiyeye-yonelik-afganistan-gocune-yerelden-bakmak-van-saha-arastirmasi/) ABD'nin 2018'de Nükleer Anlaşmadan çekilmesiyle İran'a yönelik yaptırımların yeniden uygulanmaya başlaması İran ekonomisini ve İran'daki Afgan nüfusu da etkilemiş, bu da Türkiye'ye yönelik yeni bir göç dalgasına yol açmıştır. Ayrıca İran, Afganistan ve Pakistan uyruklu yasadışı göçmenlerin Türkiye'ye izinsiz girişlerine göz yummuştur. (Mehmet Koç, "Türkiye'ye Düzensiz Göç ve İran'ın Göç Politikaları", Nisan 2019, İRAM, https://www.researchgate.net/publication/344771515_Turkiye'ye_Duzensiz_Afgan_Gocu_ve_Iran'in_Goc_Politikalari) Göç İdaresi Başkanlığı'nın 7.7.2022 tarihli verilerine göre yakalanan toplam düzensiz göçmenlerin sayısı 139.039, bu kişilerin arasındaki Afgan uyrukluların sayısı ise 64.949'dur.

Afganları, sırasıyla Suriye, Pakistan, Türkmenistan, Bangladeş, Filistin, Özbekistan, Yemen, Fas ve Irak'tan gelenler takip etmektedir. (https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler) Bununla birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan 20 Ağustos 2021 tarihinde Afganistan'dan Türkiye'ye 1.5 milyon düzensiz göç iddiasına karşılık "Türkiye'de şu anda emniyete göre kayıtdışı 300 bin Afganistanlı göçmen söz konusudur" diyerek toplam Afgan göçmene dair resmi bir rakam açıklamıştır. (https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkiyede-su-anda-emniyet-kayitlarimizda-ve-kayit-disi-300-bin-afganistanli-gocmen-soz-konusudur/2341249)

Afganlar ve doğudan gelen diğer göçmenler büyük oranda düzensiz göçmen statüsünde yer almaktadırlar. Suriyelilerin sahip olduğu geçici koruma statüsüne sahip olmayan Afganlar içinde ülkede kaydı olanlardan bir kısmı uluslararası koruma statüsü için başvurmuş olanlardır.

Göç İdaresine göre Türkiye'de 2020 yılında en fazla uluslararası koruma başvurusu yapanlar arasında Afganlar (22 bin 606) birinci sırada yer alırken, Afganlıları Iraklılar ve İranlılar takip etmektedir. Ayrıca sadece büyük şehirlerde ikamet izni (1 milyon 200 bin 835, 2021) ve çalışma izni (584 bin 496, 2013-2019) ile yaşayan yabancı uyruklular bulunmaktadır. Afganistan'dan gelenler büyük oranda tarım, çobanlık, inşaat, tekstil ve kâğıt toplayıcılığı gibi çalışma izni gerektirmeyen alanlarda çalışmaktadır.

"Düzensiz göçle mücadele; bugünün dünyasında karşı karşıya kalınan ve ikili/bölgesel/küresel düzeylerde çok güçlü, kararlı ve istikrarlı bir eşgüdüm ve iş birliğini gerekli ve kaçınılmaz kılan bir alan olmayı sürdürmektedir.

(Düzensiz göçle mücadeleye dair önerilerimiz "*Sonuçlar ve Öneriler*" başlıklı bölümde yer almaktadır.)

"DÜZENSİZ GÖÇ; BİR ÜLKEYE YASADIŞI GİRİŞ YAPMAK, BİR ÜLKEDE YASADIŞI ŞEKİLDE KALMAK VEYA YASAL YOLLARLA GİRİP YASAL SÜRESİ İÇERİSİNDE ÇIKMAMAK ANLAMINA GELMEKTEDİR!"

V. GEÇİCİ KORUNANLAR; SURİYE'LİLER

Suriye'de Durum ve Çevre Ülkelerdeki Suriyeliler

Yakın tarihinin her dönemine kanlı olaylar, darbeler, isyan ve katliamların damgasını vurduğu Suriye bugün 10 yılı aşkın bir zamandır süregelen iç savaş sebebiyle farklı yönetim bölgelerine bölünmüştür.

Ülkede Şam yönetimi %65, Suriye Milli Ordusu (SMO) %10, Suriye Demokratik Güçleri (SDG) %25 civarında toprak kontrol etmektedir. Bilhassa ülkenin kuzeyindeki sınır bölgelerinde Şam'ın, konjonktürel değişiklik dönemleri dışında hiçbir etkisi, kontrolü veya yönetim gücü bulunmamaktadır.

İnsan yıkımı ise gerçek bir trajedidir. Çeşitli kaynaklara göre savaşta 600.000 kişi hayatını kaybetmiş, 135.000 kişi kayıp/ tutuklu tanımıyla kayıtlara geçmiştir. İnsan kayıplarının önemli bir bölümü de Şam'ın davetiyle ülkeye geldiklerini söyleyen devletlerin silahlı güçlerinin saldırılarından kaynaklanmıştır.

Suriye iç savaşı ve Suriyeli sığınmacılar konusu İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük insani trajedi olarak tanımlanmaktadır.

Çevre ülkelerdeki Suriyeliler:

BM Uluslararası Göç Örgütü'nün (UGÖ/IOM) verilerine ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR) kaynaklarına göre, ülke içinde yaklaşık 6,9 milyon, civar ülkelerde ise 5,7 milyon mülteci/sığınmacı bulunurken, insani yardıma muhtaç olarak yaşayan Suriyeli sayısı ise 15 milyon civarındadır.

Suriye'ye komşu olmayan ülkelerden Mısır'a 140.000, Almanya'ya 800.000 kişi gitmiştir. ABD, diğer Avrupa ülkeleri ve Kuzey Afrika'ya göç eden Suriyeli sayısı ise 500.000 civarındadır. Buna göre BM'nin ve sığınmacı kabul eden ülkelerin resmî sayılarına esasen Suriye içinde ve dışında yaklaşık 13,9 milyon Suriyeli göçmen durumundadır. Rakamlarda bazı farklılıklara olsa bile sonuçta, savaş başlamadan önceki son nüfus sayımına göre (21,4 milyon) Suriye halkının yarısından fazlası evini ve vatanını terk etmek zorunda kalmıştır.

Suriye'nin muhalefetin kontrol ettiği kuzey batı bölgelerinde (İdlib ve Halep kırsalı) yaklaşık 5 milyon insan barınmaktadır. (Mart 2021) Bunların yarıya yakını farklı şehirlerden göç etmişken, 1,5 milyonu çadır kentlere ve benzeri yapıdaki kamplara dağılmış durumdadır.

BMMYK verilerine göre (2 Haziran 2022 itibariyle) civar ülkelerde 5.721.721 mülteci/ sığınmacı bulunmaktadır.

Dağılımları ise şu şekildedir;

Türkiye: 3.763.652 (Türk resmi verileri)

Lübnan: 838.086 (BMMYK)

Ürdün: 675.040 (BMMYK)

Irak: 260.686 (BMMYK)

Mısır: 141.303 (BMMYK)

Kuzey Afrika: 41.742 (BMMYK)

Türkiye'deki Suriyeliler ve Geri dönüşler

Suriyelilerin geri dönüşleri, sorunların en önemli yönlerinden biridir ve acil çözümlere ihtiyaç bulunmaktadır. Kamuoyu ve halkımızın bu konulardaki hassasiyetleri de malumdur. Bunlara cevap verilmesi gereklidir. Bütün bu sorunların çözümü ancak sorumlu, kararlı ve istikrarlı bir siyasi iradenin belirleyeceği iç ve dış politika adımlarıyla mümkün olabilecektir.

Savaşın ilk yıllarında Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacılar nispeten sınırlı çevrelerde ve Türkiye'deki iç siyasi duruma göre tartışma konusu olurken, 2017 yılından itibaren hissedilmeye başlayan ekonomik krizin de etkisiyle daha geniş çevrelerde gündeme gelen sosyal, kültürel ve ekonomik bir soruna dönüşmüştür. Bazı çevrelerin ve siyasetçilerin Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntıyı dolaylı/dolaysız düzensiz göçmenlere bağlaması da düzensiz göçmen/sığınmacı karşıtlığının daha geniş tabanlara yayılmasına katkı sağlamıştır. Bazı yorumlara göre önümüzdeki genel seçimlerde bu konular seçmenlerin siyasi tercihlerini de etkileyebilecektir. Geçmiş dönemde büyük şehirlerde bile yerel yönetimlerin küçük sayılabilecek oy farklılıklarıyla el değiştirebildiği hatırlanmalıdır. Bu itibarla, vatandaşlık verilen Suriyelilere dair gerçek bilgiler (ikamet bölgeleri vb.) şeffaf şekilde paylaşılmalıdır.

Avrupa Birliği adaylığı süreçlerinin de etkisiyle 2013 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu-YUKK-2013/ 6458 ile sığınmacılara geçici koruma statüsü verilmişken dosyasının Göç İdaresi Başkanlığına devriyle birlikte Türkiye'de bu alanlarda BM'ye bağlı çalışan birçok ofis kapatılmış, Suriyeli sığınmacılarla ilgili veriler doğrudan Göç İdaresi Başkanlığı tarafından sağlanmaya başlanmıştır. Geçici koruma kanunu, sığınmacıların kendi iradeleri dışında ülkelerine geri gönderilme endişesini gidermiş de olsa istihdam gibi alanlarda çeşitli sıkıntılarla karşılaşmalarını engellememektedir. Sonuçta; büyük bir Suriyeli işgücünün Türkiye'de kayıt dışı olarak çalışmaları ve asgari ücretin çok altında ücretlerle günlük yaşamlarını sürdürmeleri durumu ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan bugüne kadar 500.000 civarında bir Suriyeli nüfusunun ülkelerine geri gönderildiği İçişleri Bakanlığı açıklamalarına atıfla çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Yine bu meyanda geçici koruma altındaki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşleri için Suriye'de inşa edilmeye başlanan ünite evlerin ve sağlanacak iş imkanlarının kısa vadede kısmi çözüm yaratabileceği ileri sürülmekteyse de son tahlilde bu gelişme de topyekûn bir çözüm anlamına gelmeyecektir. Benzer şekilde geri dönüş yapan Suriyelilerin ülkenin belirli coğrafi bölgelerine yerleştirilmesinin ayrı bir tartışma konusu teşkil ettiği ve başkaca sorunları tetikleyebileceği de görülmektedir.

Suriye'de siyasi çözüm süreçlerinin sonuç vermesi ve başarısı önemlidir. Bu anlamda; BMGK/ 2254 sayılı kararı gereğince kalıcı ve uzun vadeli çözüm arayışlarında siyasi müzakere masasına dönülüp güven yaratıcı tedbirlerin alınması, bu meyanda; Suriye'de geçiş yönetiminin kurulması, yeni bir anayasanın yazılması, tutukluların serbest bırakılması, sığınmacıların kendi evlerine dönmesi için güvenli bir ortamın sağlanması, iç barış ve geçiş adaletine adım atılması ve yeniden inşa sürecinin başlaması gibi adımlar da geri dönüşlerde önemli, etkili ve sonuç verici olacaktır.

Şam yönetiminin kontrol ettiği bölgelerde yaşanan sosyal-ekonomik sıkıntı ve istikrarsızlıklar, ülke dışına yeni göç dalgalarının yaşanmasına neden olmaktadır. Çeşitli araştırmalar, Türkiye'de bulunan Suriyelilerin önemli bir bölümünün geri dönüşlerinde siyasi çözüm, istikrar ve ülkenin yeniden inşasının da belirleyici olacağına işaret etmektedir.

Ülkemizdeki Suriyelilerin geri dönme eğilimlerinin gerçekçi ve sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi, kısa/orta ve uzun vadeli stratejiler/planlamalar bakımından gereklidir.

Geri dönüşlerde güvenlik boyutu muhakkak ki önem taşımakla birlikte, sadece güvenlik eksenli yaklaşımlar da doğru olamayacaktır. Bu anlamda, Türkiye ile yakın ilişkiler içindeki bölgelerde halk tarafından seçilmiş, sorgulanabilir sivil yönetimler tesis edilmesinin, yeni bir Suriye için hem rol modeli olacağı hem de bölgenin kalkınması ve istikrarı, dolayısıyla sığınmacıların gönüllü geri dönüş sürecinin başlaması için ciddi bir katkı yapacağı yönündeki görüşlerin de dikkate alınması yararlı olacaktır.

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Bugüne kadar izlenen politikalar nedeniyle, insanlarımız düzensiz göçün önlenmesine, düzensiz göçmenlerin geri dönüşleri meselelerinin ve sorunlarının çözüleceğine dair inancını büyük ölçüde yitirmiş durumdadır. Bugün bu sorunlar paketinin en büyük sınama alanlarından biri de esasen bu durumun, sağlıklı, gerçekçi, toplumun beklenti ve taleplerine cevap veren politikalarla düzeltilmesi, çözümler bulunmasıdır.

Ülkemiz insanları ve kamuoyu her şeyden önce yitirdiği bu güven duygusunun sorumlu ve ileriyi gören gerçekçi ve inandırıcı politikalarla yeniden tesisini beklemektedir.

“

Toplumda hâkim güçlü ve giderek derinleşen *“yasadışı göç ve sığınmacı sorunlarına artık çözüm bulunamayacağı”* şeklindeki olumsuz algıları düzeltecek düzenlemelerin yapılması sağlanacaktır.

Bu yönde atılması gerekli, bazıları aşağıda vurgulanan düzenlemelerin stratejik ve vizyoner yaklaşımlarla;

- **Kısa vadeli ve acil** (geri dönüş planlamalarının yapılması ve ivedilikle uygulanması, tam sınır güvenliğinin tesisi, geçerli mevzuatın tavizsizce ve istikrarla uygulanması, bölgesel/uluslararası aktörlerle yeni bir iş birliği anlayışlarının başlatılması gibi)
- **Orta vadeli** (mevzuatta gerekli güncellemeler, Göç Bakanlığı kurulması konusunun değerlendirilmesi gibi)
- **Uzun vadeli** (ileride muhtemel yeni düzensiz göç dalgalarına karşı kurumsal, idari, mali hazırlıklar gibi) olarak ve
  - Geçici koruma altındaki Suriyeliler
  - Doğu sınırlarımızdan kayıt dışı giriş yapan düzensiz göçmenler ve
  - Diğer ülkelerden kayıt dışı giriş yapanlar

Gibi hukuki statüleri temelinde alt gruplara da ayrılmış şekilde planlanması ve her farklı kategorinin özelliklerine göre uygulanması gerekmektedir. Düzensiz göçlerin dinamik ve her an farklı şartları da beraberinde getirebilen bir süreç olduğu göz önünde tutularak alternatif planlamaların hazırlanması da şüphesiz yararlı olacaktır.

“

Düzensiz göç sorunlarının nihai ve gerçek çözüm adresi Türkiye’dir ve güçlü bir siyasi iradedir. Bu sorunlarla mücadele en başta ikili, bölgesel ve küresel ölçekte bir eşgüdüm ve iş birliğini de gerekli ve kaçınılmaz kılmaktadır. Bununla birlikte bu mücadelede ilk hareket noktası; bu sorunların artık ülkemizin bir gerçeğine dönüştüğü ve bu konudaki etkili bir siyasi iradenin nihai çözümde belirleyici olacağı inancının yeniden tesisi olacaktır.

I. Güvenli Geri Dönüşlerin Sağlanması Konusundaki Temel İlkeler/Atılacak Adımlar;

1. Temel Politika İlkesi: Geri dönüşün teşviki:
Ülkemizde geçici koruma ve düzensiz göçmen statüsündeki insanların kendi ülkelerine geri dönüşlerinin hukuk temelinde teşvikinin, Türkiye’de bulundukları süre zarfında ülkemiz toplumsal yaşamına uyumları ve üçüncü ülkelere geçişleri için gerekli şartların oluşturulmasının bu bağlamdaki sorunların çözüm arayışlarında temel ilke olarak benimsemesi. Bu amaçla ikili, bölgesel/ uluslararası düzeyde bütün gerekli çalışmaların yapılması, ilgili ulusal/ uluslararası aktörlerle gerekli eşgüdüm ve iş birliğinin sağlanması.

Gerçekçi, uzun vadeli ve istikrarlı politikalar oluşturulması ve uygulanması. Bu politikalar belirlenirken ilgili ülkelerin kendi

bakış açılarını yansıtan değerlendirmelerinin yanı sıra uzman kuruluşlardan da yararlanılması.

2. Geri dönüşü tercih edecek Suriyelilerin Şam yönetiminin/ bölgesel aktörlerin baskı ve zulümlerine maruz kalma, insan kaçırma, tekraren mülteci konumuna dönme riski, terör vb. gibi tehdit ve sınamalara karşı korunabilmeleri için her türlü gerekli yerel/ bölgesel/uluslararası tedbirlerin alınması.

3. Büyük ölçüde yıkılmış ülke alt yapısının (eğitim, okul, tarım, sanayii vb.) geri dönüşlere hazırlanabilmesi amacıyla bütün ilgili muhataplarla eşgüdüm, iş birliği yapılması.

4. Suriye'ye toprak mülkiyeti bağlarıyla bağlı büyük tarım arazilerinin sahibi aşiret yapılarıyla siyasi, sosyal ilişkiler tesisi ve istişareler.

5. Geri dönüşlerin teşviki bakımından bilhassa Türkiye ile yakın ilişkileri bulunan ve desteklenen bölgelerde yönetim, güvenlik zafiyetleri ve eksikliklerinin acilen giderilmesi, bu hususta gerekli tedbirlerin alınması.

6. Suriye topraklarındaki güvenli bölgelerde başta barınma olmak üzere yaşam şartlarının iyileştirilerek en azından bir kısım Suriyeli düzensiz göçmenin gerçekçi planlamalarla bu bölgelere naklinin sağlanması, bu yönde sürdürülen programların eksikliklerinin giderilmesi.

7. Suriye'ye kesin dönüşlerde verilen nakdi yol yardımı meblağının artırılması.

8. Geri dönüş işlemlerinde keyfi uygulamalardan kaçınılması, uzman görevlilerin gerekli çalışmaları yapması.

II. Güvenlik / Sınır Güvenliği / Teknik Düzenlemeler

1. Hangi hukuki statüde olursa olsunlar, Türkiye'de yaşayan, herkes kamu düzenine uymakla yükümlüdür. Ulusal ve uluslararası belgeler de buna önemle işaret etmektedir. (1951 Cenevre Sözleşmesi dahil)

Düzensiz göçmenlere yapılacak bilgilendirme çalışmalarında toplumun güvenlik kaygılarına da cevap verecek düzenlemelere özel önem verilmesi.

2. Sınırların etkin ve güçlü korunması ve Türkiye'ye yönelik düzensiz göç hareketlerinin engellenmesi.

3. Sınır güvenliğinin artırılması, özellikle 295 kilometre uzunluğundaki İran sınırının yüksek güvenlikli duvarlarla kapatılması, optik kuleler, erken uyarı sistemleri, termal kameralar ve diğer erken uyarı dijital sistemlerin kurulması, sınır hattının İHA'larla gözlenmesi, sınır duvarı boyunca güvenlik birimlerince sürekli devriyeler olması, sınırdaki görevli personel sayısının %50 artırılması.

4. 911 kilometrelik Türkiye-Suriye sınırının tamamının fiziki engellerle (duvar vb.) kapatılması, İran sınırı ile ilgili önlemlerin aynısının alınması.

5. Hali hazırda 30 olan geri gönderme merkezi sayısının özellikle doğu illerinde kapasiteleriyle birlikte artırılması, geri gönderme işlemlerinin hızlandırılması. Geri gönderme merkezlerinin daha çok sınır bölgelerinde tesisine önem verilmesi.

6. Gettolaşmanın önlenmesi için alınacak tedbirler meyanında, düzensiz göçmenlerin belirli bölgelerde yoğunlaşmalarının önüne geçilmesi amacıyla uygulanan sınırlamaların yeniden düzenlenerek ilgili mahalle ve bölgeler için toplam nüfusun %15'i kadar tahdit konulması, bu oranlar söz konusu düzeylere ulaşıldığında ise hiçbir yeni ikamet izni verilmemesi.

Düzensiz/Yasadışı göçlerle mücadelede gettolaşmanın önlenmesi; kapsamlı değerlendirmeleri, önlem paketleri hazırlamayı, kısa, orta ve uzun vadeli politikalar geliştirmeyi ve bunları da istikrarlı bir şekilde uygulamayı gerektirmektedir. Bu yöndeki çalışmalara ivedilikle başlanılacak, varsa mevcutlar da etkin şekilde uygulanacaktır.

III. Yeni, Vizyoner ve Dinamik Dış Politika

1. Bütün diğer alanlarında olduğu gibi, düzensiz göçle mücadelede boyutunda da mevcut dış politika anlayışının gözden geçirilmesi, yenilenmesi.

2. Düzensiz göçün ana nedenlerinden biri olan mücavir bölgelerdeki siyasi, sosyal vb. sorunların barışçıl diplomasiyle çözümüne katkı sağlayıcı adımların atılması, bu konuda bölgesel/uluslararası kuruluşlarla yakın eşgüdüm ve iş birliği içinde olunması.

3. Bölgesel aktörlerle iş birliği; Suriye yönetiminin ülkesi üzerinde topyekûn hakimiyeti yoktur. Yönetimin müttefiki devletlerin de ülkedeki vahim durumdan büyük sorumlulukları bulunmaktadır. Geri dönüşler için uygun şartlar oluşturulması ve bu dönüşlerin gerçekleştirilmesi için bu aktörlerle gerektiği ölçülerde ve uygun düzeylerde temas imkanlarının değerlendirilmesi.

4. Komşularımız başta olmakla, düzensiz göçe kaynaklık yapan ülkelerle GKA/Geri Kabul Anlaşmaları yapılması imkanları araştırılırken bu çalışmalara paralel olarak bu alanlarda halihazırda mevcut (örneğin, Türkiye- İran 1937 geri dönüş mutabakatı) düzenlemelerin etkin ve güçlü şekilde uygulanması.

5. Suriye'nin yeniden inşası/ Uluslararası donörler; Uluslararası kuruluşlar Suriye'nin altyapısının yeniden düzeltilebilmesi için 400-500+ milyar Dolar hacminde fonlara ihtiyaç olduğunu tahmin etmektedirler. Ülkenin tarım, sanayii, eğitim vb. altyapısı büyük ölçüde yıkılmıştır. Halkın %50/60 kadarı açlık sınırının altında yaşamaktadır. Siyasi çözüm sürecine paralel olarak geleceğin Suriye'sinin inşası için gayret gösterilmesi, girişimlerde bulunulması, donörler toplantıları gerçekleştirilmesine öncülük edilmesi.

6. Suriye'de siyasi çözüme erişilmesi, geri dönüşleri başta olmakla geçici koruma altındaki Suriyelilerin geleceği meselesinin de en önemli ve belirleyici unsurlarındandır.

Bu süreci düzenleyen bir seri BM Güvenlik Konseyi kararı mevcuttur. Başta BMGK 2254 (18 Aralık 2015) olmak üzere çeşitli kararlarla düzenlenen, Suriye'de yeni bir siyasi düzenin tesisi ve meşru muhatapların oluşmasını öngören süreçler yakinen izlenmeli ve sonuçlandırılmasına etkin katkı sağlanmalıdır. Ülkemizde bulunan Suriyelilerin geleceği söz konusu siyasi süreçlerin sonuçlanmasıyla da bağlantılıdır.

7. Uluslararası iş birliği: Düzensiz göçle mücadelede, uluslararası iş birliği olmaksızın olumlu sonuçların alınması ve başarı da mümkün olmayacaktır. Nitekim 1951 Cenevre Sözleşmesi de bu hususa dikkat çekmektedir: (Giriş Bölümü) "Sığınma hakkını tanımanın, bazı ülkelere son derece ağır yük getirebileceği ve uluslararası kapsamı ile niteliği BM'ce kabul edilmiş bulunan sorunun, uluslararası iş birliği olmaksızın tatmin edici bir şekilde çözümlenemeyeceği"

Başta BMMYK ve UGÖ olmakla bütün ilgili kuruluşlarla kapsamlı, eşgüdümlü iş birliğinin sağlanması.

BM' de son dönemlerde etkisini daha güçlü hissettirmeye başlayan, BMGK'nin veto gücünün sınırlandırılması gibi süreçlerin yakinen izlenmesi ve Türkiye bakımından dikkatle değerlendirilmesi.

8. Uluslararası yükümlülükler/ Gönüllü, Onurlu ve Güvenli Dönüş: Ulusal çıkarlarımız ve halkımızın beklentileri temelinde, geçici koruma altındaki Suriyelilerin ve düzensiz göçlerle ülkemize gelmiş diğer sığınmacıların kaynak ülkelerine geri dönüşlerinde uluslararası yükümlülüklere de riayet edilecektir. BM Güvenlik Konseyi, BMMYK, BM İHK, UGÖ, Avrupa

Parlamentosu, Küresel Göç Mutabakatı başta olmakla bütün uluslararası kuruluşların çağrılarında ve çeşitli sözleşmelerinde açıkça yer aldığı gibi, geri dönüşlerin her şeyden önce güvenli şartlarda yapılması temel ve vazgeçilmez ilke olacaktır.

9. Avrupa Birliği ile ilişkilere yeni, gerçekçi ve kapsamlı bir vizyon getirilmesi. Düzensiz göçlerle mücadele alanında mevcut ancak yürütülemeyen ilişkilere yeni bir ruh kazandırılması ve yeni bir dönemin başlatılması.

- Göç iş birliği kapsamında karşılıklı olarak taahhüt edilmiş yükümlülüklere gerekiyorsa güncellemeler de yapılarak işlerlik kazandırılması.

- Vize Serbestisi Diyaloğunun canlandırılması. 72 kriterden eksik başlıkların tamamlanması.

- Gönüllü İnsani Kabul Planı'nın fiiliyata geçirilmesi.

- AB ile ilişkilerde GKRY tarafından bloke edilmekte olan "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik Faslı" ((24.Fasıl) ve diğer ilgili fasılların açılması gibi konularda ilerleme sağlanması.

- Sığınmacıları kaynak ülkelere geri döndürmek hususunda tarafların ortak gayret göstermeleri ve etkin iş birliği. Geri dönüşlerin bilhassa mali boyutunun karşılanması yönünde AB'ye baskı yapılması.

- AB'nin; Türkiye'ye yönelik düzensiz göçe de kaynaklık eden ülkelerle Geri Kabul Anlaşmaları yapma yönündeki girişimlerinin yakinen izlenmesi, imkanlar ölçüsünde teşvik edilmesi ve desteklenmesi. Bu alanlarda iş birliği imkanlarının araştırılması.

- AB ile ilişkilerimizin kilit boyutlarından biri olan liberal Türk vize sisteminin, düzensiz göçle mücadeleyi sekteye uğratan olumsuz yönleri bakımından genel bir revizyona tabii tutulması.

- AB tarihinin en büyük insani yardımları kapsamında bugüne kadar gerçekleştirilen mali desteğin sürdürülmesi.

10. NATO: Gündeminde giderek artan şekilde mülteciler konusuna yer vermeye başlayan NATO, Türkiye'nin yasadışı göçler bağlamında iş birliği ortaklarından biri olabilir. Üyeliğimizin verdiği imkanların mülteciler ve sorunları bağlamında en güçlü ve etkin şekilde kullanılması.

11. İslam İş birliği Teşkilatı / Ekonomik İş birliği Teşkilatı;
Dünya'nın en büyük çatı kuruluşlarından biri olan İİT coğrafyası bünyesindeki büyük göçmen/mülteci nüfus nedeniyle aynı zamanda göç/mülteci/sığınmacı sorunlarıyla iş birliğinin önemli ana aktörlerinden biri olma potansiyeline de sahiptir.

Bugüne kadar İİT bu amaçla çeşitli toplantılar yapmış, kararlar almıştır. Gerek ülkemizdeki düzensiz göçmenler/sığınmacılar gerek genel anlamda İİT ülkelerinin bu alanlardaki sorunlar çözümler üretilmesi hakkında İİT bünyesinde öncülük yapılması, alınan kararların etkin ve kapsamlı şekilde uygulanmasının sağlanması, gerekli mali fonların oluşturulması.

Benzeri iş birliği iradesinin, siyasi girişimlerin ve istikrarlı tutumun Ekonomik İş birliği Teşkilatı gibi kuruluşlar bünyesinde de gösterilmesi.

IV. Kurumsal Olarak Atılacak Adımlar:

1. Göç Bakanlığı kurulması:
Ülkemizin etkin olarak kullanıldığında sonuç verebilecek düzenlemeleri mevcuttur. İhtiyaç bulunan hususlarda gerekli değişiklik ve güncellemeler de yapılarak mevzuatın etkin ve verimli şekilde kullanılması düzensiz göçle mücadelede başarıya katkı sağlayacaktır.

Zaman içinde mevcut düzenlemelerde yetersizlik yaşanması, daha güçlü eşgüdüm ihtiyacı doğması ve ulusal/uluslararası şartların da gerektirmesi durumunda bütün ilgili kurum/kuruluşları tek bir çatı altında toplayacak bir Göç Bakanlığı kurulması konusunun da değerlendirilmesi.

2. Kapsamlı bir düzensiz göçmen envanterinin hazırlanması:
Düzensiz göçmenlerle ilgili analiz ve araştırmalar bu alandaki sorunlarla mücadelede anahtar unsurların başında "*Güvenilir ve Gerçekçi Veriler / İstatistikler Veri Tabanı*" oluşturulmasının geldiğini vurgulamaktadır. Kimlik, kişilik profili, ikametgâh, geldiği yer, konuştuğu dil, meslek, Türkiye'yi tercih etme nedenleri vb. gibi bilgileri içeren veri tabanları bulunmadığı takdirde sorunların çözümüne yönelik kapsamlı, kalıcı ve gerçekçi adımların atılması da mümkün olmayacaktır.

3. Eğitim Akademisi/Araştırma Merkezi kurulması;
İltica ve göç alanında çalışan/çalışacak personelin eğitiminde sürekliliğin sağlanması için "Eğitim Akademisi/Araştırma Merkezleri" kurulması.

V. Hukuk / Mevzuat Alanında Yapılacak Düzenlemeler

1. Bugüne kadar hazırlanmış Düzensiz Göçle Mücadele Strateji Belgeleri, Ulusal Eylem Planlamaları ve diğer düzenlemelerin etkin, kararlı ve istikrarlı şekilde uygulanması ve gereken hususlarda güncellemeler yapılması.

2. Vatandaşlık elde etme koşulları yeniden düzenlenmesi, öncelikle entegre olma, Türkçeyi iyi konuşma, toplum düzenini sağlayan kanunları ve örf adet kurallarını asgari düzeyde bilme ve uyma, daha önceden -ağır suçlardan- hüküm giymemiş olma, ekonomik açıdan kendi kendine yeterlilik, devlete yük olmama gibi şartların aranması. Başvurularda güvenlik soruşturmalarının kapsamlıca yapılması. Vatandaşlığa geçişlerle ilgili şeffaf şekilde bilgi paylaşılması.

Ülkemizin uluslararası düzeyde prestijini de olumsuz etkileyen yatırım yoluyla/ dövizle vatandaşlık kazanımı gibi istisnai uygulamaların sınırlarının daraltılması. Nitekim; bu tür uygulamalar aday ülkesi bulunduğumuz Avrupa Birliği içinde de olumsuz karşılanmakta, bu yöntemle vatandaşlık imkânı tanıyan bazı üye ülkeler AB Komisyonu tarafından uyarılmaktadır.

3. Düzensiz göçe kaynaklık eden bölge ülkeleriyle GKA/Geri Kabul Anlaşmalarının yapılması, halihazırda başlatılmış imza süreçlerinin kararlılıkla takibi ve sonuçlandırılması. Yakalanan düzensiz göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmesinde transit ülke konumunda olan komşu ülkelerle kapsamlı müzakereler ve iş birliği yapılması.

Halihazırda yürürlükte olan GKA'ların güncellik, etkinlik ve uygulanabilirliklerinin artırılması.

4. İçinde bulunduğu coğrafyanın özel şartlarından da (gerginlikler, çatışmalar, savaşlar, refah seviyesi ileri ülkelere yönelik yüksek göç eğilimleri, kitlesel göç akınlarının hedefi olması vb.) kaynaklanan nedenlerle Türkiye'nin Cenevre 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme'ye koyduğu coğrafi sınırlamanın kaldırılması hususu; öncelikle Türkiye-AB ilişkilerinin gelişimine paralel olarak katılım müzakerelerinin sonuçlanması ve Türkiye'ye AB üyelik yolunun açılması aşamasında ve diğer bölgesel/uluslararası şartlar ışığında değerlendirilecektir.

5. Toplumda yasadışı göçmenleri, sığınmacıları ve genel anlamda yabancıları hedefleyen nefret ve ayrımcılık suçu ile halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçlarının daha açık ve somut tanımlanması ve mevzuatın kararlılıkla uygulanması. Cezalarının ağırlaştırılması

6. İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığıyla kararlı, istikrarlı ve etkin mücadele, bu suçların cezalarının ağırlaştırılması, bu alanda çalışan görevlilerin eğitim düzeylerinin artırılması.

İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı suçlarının mağdurları genellikle kadınlar ve çocuklar olduğu cihetle sığınma evi sayısının artırılması.

7. İkamet ettiği yerin huzur ve asayişini bozan ve bunu alışkanlık haline getirenlerin, güvenlik güçlerince yakinen izlenmesi ve mahkeme kararıyla hızlı şekilde sınır dışı edilmesi.

8. Kapıda vize uygulaması yapılan ülkeler listesinin yeniden gözden geçirilmesi ve mevcut uygulamaları istismar eden ülkeler için vize uygulaması getirilmesi.

9. Kapıda vize uygulamasından yararlanan ülke vatandaşlarının Türkiye'ye girişlerinde denetimlerinin (parmak izi alınması vb.) sıkılaştırılması, seyahat süresinin bitiminde pasaportlarını imha ederek düzensiz göçmen olma girişimlerinin engellenmesi.

10. Eğitim için Türkiye'ye gelen yabancı uyruklulara eğitim dönemi sonunda çalışma amaçlı oturma izni taleplerinde çok seçici, dikkatli ve hassas olunması. Ülkemize faydalı olacak branşlar hariç diğerlerinin ülkelerine geri dönmelerinin teşviki.

11. Seyahat izin belgesi olmayanların (Başta çalışma izni olmayan Suriyeliler olmak üzere) seyahatlerine ilişkin müeyyidelerin artırılması, otobüs firmalarına, tur operatörlerine ve yolcu taşıyan diğer araçlara izin belgesi sorma yükümlülüğünün etkinleştirilmesi.

12. İkamet ve çalışma izni mevzuatının etkin uygulanabilmesi için kolluk kuvvetlerinin (Polis ve Jandarmanın ilgili birimlerinin) eğitimden geçirilmesi denetleme kapasitesinin artırılması. Düzensiz göçlerle mücadelenin ilk aşamasının yurtdışında olması gerektiği gerçeğinden hareketle bilhassa ikamet izinlerinin, YUKK-2013/6458 (Madde 21)'de de öngörüldüğü üzere Türkiye'nin yurtdışı misyonlarından verilmesi.

13. Seyahat, kongre, sempozyum gibi geçici sebeplerle Türkiye'ye gelen yabancıların ev alma, kiralama, sağlık sigortası yapma, araç satın alma gibi edinimlerine ciddi sınırlamalar getirilmesi.

VI. Düzenli Göç Mevzuatının Geliştirilmesi ve Etkinleştirilmesi;

Düzensiz göçle mücadelenin en önemli araçlarından biri olan düzenli göç düzenlemelerinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve güncellenmesi. Bu konuları düzenleyen vize rejimi, ikamet izni vb. hukuki mevzuatın kararlılıkla uygulanması. İlgili ülkelerle bu anlayışla ilişki tesisi ve gerekli iş birliği politikalarının belirlenmesi.

VII. İnsan Haklarının Korunması Çerçevesinde Alınacak Önlemler;

- Düzensiz göçmenlere yönelik eylemlerin kapsamlıca soruşturulması
- Sorunlara çözümler aranırken insan haklarının temel ilkelerden biri olması.
- Popülist, kışkırtıcı söylem ve eylemlerden kaçınılması, bilhassa bireysel suçların siyasi istismar söylemlerine kurban edilmemesi
- Düzensiz göçmenlerin kendilerini doğrudan ilgilendiren konularda muhatap alınmaları, görüşlerinin, talep ve ihtiyaçlarının dikkate alınması
- Düzensiz göç konuları ve sorunlarının sadece siyasi/ekonomik/güvenlik yaklaşımlarıyla değil aynı zamanda sosyolojik/psikolojik veçheleri itibariyle de değerlendirilmesi.
- Eğitim müfredatında değişiklikler yapılması, çocuklara yabancı düşmanlığının yanlışlığının anlatılması, eşitlik, barış, adalet, merhamet, vicdan, kardeşlik, insan sevgisi gibi insani etik değerleri anlatan zorunlu derslerin konulması.
- Kurum/kuruluşlar için sosyal sorumluluk amaçlı düzenlemeler yapılması. Kışkırtıcı eylemlere karşı kamu spotları gibi araçlardan da yararlanarak halkı ve kamuoyunu bilinçlendirme çalışmaları yapılması.

VIII. Toplumsal Uyum Konusunda Atılacak Adımlar

Toplumsal uyum planlamaları ülkemizde bulunan Suriyelilerin ve diğer düzensiz göçmenlerin üçüncü ülkelere gidiş imkanları, geri dönüşlerinin temini gibi unsurlar da dikkate alınarak gerçekçi, kısa/orta/uzun vadeli stratejik ve uygulanabilir düzenlemelerle ve bölgesel / uluslararası kuruluşlarla eşgüdüm ve iş birliği içinde yapılacak ve süratli, kalıcı ve istikrarlı şekilde yaşama geçirilecektir.

1. Kadınlar, Çocuklar, Engelliler

Toplumsal uyumda özel şartları nedeniyle en çok zorlanan bu gruplara hassasiyet gösterilmesi, sosyal medyadan okul eğitimine kadar her alanda bu özel durumlara dikkat edilmesi.

- Kadın ve çocuk istismarlarıyla mücadelenin etkinleştirilmesi, varsa eksikliklerin düzeltilmesine yönelik gerekli adımların atılması.
- Kadın girişimciliği alanında tecrübeli Suriyeli kadınların çeşitli programlarla desteklenmesi. Ticaret ve Sanayi Odalarının bu konularda daha etkin rol üstlenmeleri, iş dünyasına katılmak isteyen Suriyeli kadınlar için irtibat merkezleri kurulması.

- Erkeklere nazaran ev dışı yaşamları daha sınırlı olan Suriyeli kadınlara yönelik uyum programlarının geliştirilmesi, kadınların güçlendirilmesine yönelik programlar hazırlanması.

2. Eğitim

- Ülkemizde bulundukları süre zarfında eğitim çağındaki Suriyeli çocukların, halen düşük olan okullaşma oranlarının yükseltilmesi, bu konuda Suriyeli ailelerin teşvik edilmesi ve gerekirse de yaptırım uygulanması.
- Yasadışı göçmen/sığınmacı çocukların eğitime kolay ve engelsiz erişimlerinin temini, eğitim sistemine uyumda zorluk çeken öğrencilere özel programların hazırlanması. Bu amaçla ulusal/uluslararası kuruluşlar, STK'lar ve belediyelerle ilgili Bakanlıklar arasında eşgüdüm ve iş birliği tesisi.

3. Çalışma, Meslek Edinme, İşgücü

- İşsiz düzensiz göçmenler için kalkınma ajansları, İŞKUR, halk eğitim müdürlüğü, valilik ve belediyeler, sanayi odaları, üniversiteler ve esnaf odaları himayesinde meslek edindirme kursları açılması, kursları bitirenlerin sertifikalandırılması, sertifikalı Suriyelilerin İŞKUR aracılığıyla iş yerlerine yerleştirilmesi. Bu programlarda sürdürülebilirliğin sağlanması.
- Kayıt dışı çalışmaların önlenmesi. Düzensiz göçmenlerin emeklerinin sömürülmesine, vatandaşlarımız açısından haksız rekabete, yabancı düşmanlığının artmasına yol açan kayıt dışı ve düşük ücretle istihdam edilmelerinin önüne geçecek yasal düzenlemelerin etkin şekilde uygulanması ve takibi, gerekiyorsa değişiklik/ilavelerin yapılması, bu konudaki idari cezaların ve denetimlerin artırılması, zafiyetlere imkân verilmemesi.
- Bilhassa eğitimli, ülkesinde iş sahibi olmuş, fikri altyapısı, üretim kapasitesi ve istihdam sağlama imkânı olan Suriyeli kadınlar için hem kendi yaşam standartlarının iyileştirilmesi

IOM • OIM
Trieste
Venice
Bucharest
Giurgiu
Sète
Marseille
Ancona
Sofia
Svilengrad
Petrich
Istanbul
Bari
Brindisi
Murefte
Majorca
Mahon
Ibiza
Igoumenitsa
Ayvalik
Izmir and Ces
Tunis
Sicily
Patras
Athens
Mersi
Malaga
Almeria
Algeciras
Tangiers
Ceuta
Asilah
Melilla
Rabat
Oujda
Maghnia
Casablanca
Algiers
Malta
Lampedusa
Zuwaran
Tripoli
Zliten
Benghazi
Alexandria
Beir
Morocco
Fuerteventura
Agadir
Ghardaia
Ouargla
Gran Canaria
Tan-Tan
Ghädamis
Ajdabiya
Cairo
Algeria
Tenerife
Tarfaya
Adrar
Libya
Egypt
Lemsia
El Aiun
Illizi
Sebha
Bojador
Djanet
Al Jawf /
Al Kuffra
Aswan
Tamanrasset
Mauritania
Selima
Nouadhibou
Niger
Tessalit
Dongola
Dirkou
Nouakchott
Mali
Arlit
Altba
Agadez
Khartoum
Saint Louis
Gao
Dakar
Niamey
Zinder
Al Qad
Sudan
Senegal
Bamako
Kano
Bissau
Ouagadougou
Conakry
Nigeria
Freetown
Côte
d'Ivoire
Ghana
South
Sudan
Porto-Novo
Lagos
Monrovia
Accra
Abidjan
Kampala

AKDENİZ GÖÇ YOLLARI

hem de ülkemiz ekonomisine katkıları için ticari yaşama dair bilgi aktarımının yapılması, kendilerine destek olunması.

- Düzensiz göçmen istihdamı itibariyle gerçekçi ihtiyaçların sektörel/bölgesel bazda tespiti, yabancı işgücüne açılıp/açılmaması uygun olacak sektörlerin belirlenmesi, ulusal kalkınma programlarının bu değerlendirmeler ışığında hazırlanması.

- Düzensiz göçmen işgücünden yararlanmak isteyen, bu alanlarda iş birliği ne açık ilgili ülkelere yönelik politikaların geliştirilmesi.

4. Önyargılar / Kalıplar/ Dost Ülkelerle İlişkilerin Korunması

Yakın ve dost ülkelerinden gelen düzensiz göçmenleri hedefleyen olumsuz ve önyargılı popülist söylemlere karşı hassasiyet gösterilmesi. Söz konusu önyargılı ve olumsuz kalıpların oluşmaması, mevcut olanların kırılması yönünde gerekli çalışmaların yapılması.

5. Gettolaşma

Gettolaşmanın önlenmesi amacıyla, gettolaşma yönünde gelişen bölgelerin yaşam, çevre, sağlık, eğitime erişim vb. şartlarının geliştirilmesi, Belediyeler ve bu alanlarda faaliyet gösteren yerli / Suriyeli sivil toplum kuruluşları başta olmakla bütün ilgili muhataplarla eşgüdüm içinde planlamalar yapılması.

6. Suriyeli STK'larla eşgüdüm;

Suriyeliler başta olmak üzere ülkemizde bulunan düzensiz göçmenlerin kurdukları STK, vakıf ve derneklerle geri dönüş konuları başta olmak üzere çeşitli sorunlara çözüm arayışlarında muhatap alınacak aktörler olarak iş birliği yapılmaları. Bu oluşumların görüş ve önerilerini daha etkin ve kapsamlı şekilde duyurabilmeleri için şemsiye/platform tarzında yapılanmalarının teşvik edilmesi.

- Her şehirde başta Suriyeliler olmak üzere düzensiz göçmenlerin kanaat önderlerinden istişare meclisler kurulması. Gerektiğinde bu meclis üzerinden iletişime geçilebilmesi.